

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Filozofická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2023

Eliška Sikorová

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra bohemistiky

Česká filologie se zaměřením na editorskou práci ve
sdělovacích prostředcích

**Těšínské nářečí „po naszymu“ jako druhý
mateřský jazyk**

**Těšín's dialect „po naszymu“ as a second native
language**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Autorka: Eliška Sikorová

Vedoucí práce: doc. PhDr. Božena Bednaříková, Dr.

Olomouc 2023

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně pod odborným vedením doc. PhDr. Boženy Bednařikové, Dr., a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Olomouci dne

.....

Poděkování:

Tímto bych chtěla poděkovat studentům a studentkám Gymnázia Třinec za vyplnění dotazníků. Dále zástupkyni ředitelky Mgr. Janě Hložkové za pomoc při sběru dat. V neposlední řadě ráda poděkuji doc. PhDr. Boženě Bednaříkové, Dr., za odborné vedení a cenné rady.

Obsah

1. Úvod.....	6
2. Národní jazyk a pojmy související.....	8
2.1 Strukturní útvary jazyka	8
2.2 Nestrukturní útvary jazyka	11
2.3 Mateřský jazyk	12
2.4 Bilingvismus	13
2.5 Jazyková inovace	14
3. Těšínské Slezsko a nářečí „po naszymu“	15
3.1 Těšínské Slezsko	15
3.2 Novodobá historie a dělení Těšínska	15
3.3 Podoba národního jazyka českého Těšínska	16
3.4 Charakteristika nářečí.....	17
3.5 Běžně mluvený jazyk „po naszymu“.....	20
3.6 Jazyková hranice	21
3.7 Polská menšina a dopady na život v regionu	22
3.8 Regionální kultura.....	24
3.9 Časopis Těšínsko	25
4. Metoda a sběr dat.....	27
5. Vyhodnocování výzkumu	31
5.1 Výsledky výzkumu bez zřetele na regionální původ rodičů	31
5.2 Výsledky výzkumu se zřetelem na regionální původ rodičů	42
5.3 Rozdíl mezi mladšími a staršími studenty	51
6. Diskuse.....	61
7. Závěr	63

Seznam grafů	65
Résumé.....	67
Seznam literatury	69
Přílohy.....	I
Anotace
Annotation

1. Úvod

Předkládaná bakalářská práce se zabývá nářeční oblastí těšínského Slezska, konkrétně běžně mluvenou varietou těšínského dialektu „po naszymu“, která není stejná ani jako tradiční nářečí, ani mluvená čeština, nebo polština (Bogoczová, Bortliczek, 2017, str. 12). Motivací pro výběr tohoto tématu bylo získání většího přehledu o oblasti a jejím specifickém dialektu, odkud sama pocházím.

Dialekt, kterému v české části Těšínska neřekne nikdo jinak než „po naszymu“, je specifický především svým postavením na česko-polských hranicích. Právě jiný národní jazyk má velký vliv na výslovnost a další aspekty, kterými se později zabývám. K vytvoření tématu a jeho zpracování formou případové studie mě inspirovala vlastní zkušenost s nářečím. Mým celoživotním pozorováním se domnívám, že mladá generace k dorozumívání nářečí nepoužívá a bere jej jako určitý přežitek prarodičů a rodičů. Úkolem pro tuto bakalářskou práci je zjistit, zda mladá generace vnímá nářečí jako „zanikající“ nebo je tomu naopak.

První část předkládané práce pracuje s odbornou literaturou zabývající se tímto tématem. Vymezuje základní pojmy, jako je dialekt nebo bilingvismus. V teoretické části je použita odborná literatura, zejména *Jazyk příhraničního mikrosvěta (běžná mluva Těšíňanů v ČR)* (2017) od Ireny Bogoczové a Małgorzaty Bortliczek, *Jazyková komunikace mládeže na dvojjazyčném území Českého Těšína* (1993) od Ireny Bogoczové a *Kapitoly z dialektologie* (1992) od Markéty Davidové a práce dalších autorů. Při zkoumání tohoto tématu je nezbytné porozumět regionu, v němž se nářečí vyskytuje, a proto je zde zařazena pasáž historická, vysvětlující dělení Těšína mezi dvě země. Rovněž se zaměřuji na charakteristiku nářečí, místní kulturu a představuji místní skupinu a časopis.

Druhá část je tvořena analýzou výsledků dotazníkového šetření, které jsem zvolila jako výzkumnou metodu. Dotazník je sestavený z osmi otázek týkajících se nářečí, jeho užívání, vnímání a kultury a je určen pro studenty všeobecného Gymnázia Třinec od 15 do 19 let (středoškolský věk). V práci se soustředuji na výsledky šetření rozdělené do tří kategorií. Prvním okruhem je znalost nářečí u mládeže od 15 do 19 let bez ohledu na věk nebo původ rodičů. Druhou kategorií je porovnávání výsledků skupin respondentů, jejichž rodiny pochází z nářeční oblasti, s těmi, kde respondenti

uvedli jiný původ rodičů než oblast těšínského Slezska. Posledním předmětem mého zájmu je porovnání znalostí a užívání nářečí u respondentů 15letých s 18–19letými.

Dovolím si vyslovit předpoklad, že mládež a její příslušníci aktivně nepoužívají nářečí a neznají kulturní akce spojené s regionem. Dále se domnívám, že respondenti nářečí rozumí, ale aktivně jej neovládají. Na základě výzkumu si kladu výzkumné otázky, na které budu dle výsledků dotazníků v závěru odpovídat:

1. Mluví se v celé domácnosti v těšínském Slezsku „po naszymu“?
2. Používá mladá generace aktivně nářečí i mimo domov?
3. Zná mladá generace kulturní akce a spolky prezentující svou tvorbu v nářečí?
4. Může mít původ rodičů vliv na používání nářečí mladou generací?
5. Jaký je rozdíl ve vnímání nářečí mezi čerstvými studenty střední školy a nynějšími maturanty?
6. Jak je vnímána budoucnost nářečí mladou generací?

Cílem je se zaměřit na znalost nářečí u mladé generace a vyvodit závěr, zda mladá generace vnímá nářečí jako dialekt, který je na hranici své existence, nebo je naopak druhým mateřským jazykem.

2. Národní jazyk a pojmy související

Národní jazyk je jazyk zahrnující všechny podoby jazyka používané jedním národem, a to jak v psané, tak mluvené komunikaci. Český národní jazyk je používán obyvateli Čech, Moravy, části Slezska a také Čechy v zahraničí. (Karlík, Nekula, Pleskalová, 2012–2018)¹

Národní jazyk je nositelem komunikačních funkcí, které se mění v závislosti na faktorech geografických, sociálních a časových (Bláha, 2011, str. 7). Mateřský jazyk se od toho národního může lišit, vše závisí na identifikaci člověka s daným jazykovým kódem.

Naše národní identita je definována územím, kulturou, tradicemi, ale rovněž jazykem, kterým mluvíme. Spisovná čeština je považována za oficiální jazyk², který dominuje zejména ve veřejných přednesech, oficiálních dokumentech atd. (Bláha, 2011, str. 10).

Dle Krčmové a Chloupeka se národní jazyk dělí na dva útvary – strukturní útvar jazyka, do něhož patří spisovný a nespisovný jazyk, a nestrukturní útvar jazyka (též poloútvary), do kterého patří argot, slang a profesionalismy (Karlík, Nekula, Pleskalová, 2012–2018). Všechny tyto útvary národního jazyka na sebe působí a podléhají vývojovým tendencím. Národní jazyk je výsledkem historického vývoje, přičemž my nyní známe jeho současný stav. (Davidová, 1992, str. 41) Tyto útvary jsou stručně popsány v následujících kapitolách.

2.1 Strukturní útvary jazyka

Strukturní útvar jazyka zahrnuje spisovný a nespisovný jazyk s jejich podobami. Vzhledem k tomu, že se bakalářská práce zaměřuje na dialekt, spisovnému a nespisovnému jazyku věnuji následující samostatné kapitoly.

¹ Autoři hesla jsou Marie Krčmová a Jan Chloupek (2017).

² České právo neustanovuje jednotně tzv. oficiální jazyk, ale ustanovuje tzv. jednacím jazyk, ve kterém probíhá, např. právní jednání. Daná osoba si vybírá jazyk, ve kterém v oficiálních institucích chce komunikovat s nárokem na tlumočnicka. Též se užívá pojmu úřední jazyk, tj. jazyk, ve kterém probíhá komunikace ve veřejných stycích, na úřadech, v soudnictví a v tomto jazyce jsou vydávány zákony (Nekula, Karlík, Pleskalová, 2012–2018). Autorem hesla je Marián Sloboda (2017).

2.1.1 Spisovný jazyk

Výsadní postavení má jazyk spisovný, používaný zejména v psané komunikaci nebo při mluvených oficiálních přednesech (Karlík, Nekula, Pleskalová, 2012–2018).³ Spisovná čeština je používána kromě oficiálních přednesů i ve styku na úřadech, v médiích a školách, kde se spisovná norma vyučuje.

Autorka hesla Nebeská uvádí, že základem pro spisovný jazyk jsou prostředky neutrální, použitelné v jakémkoli textu, komunikaci atd. (*kupříkladu, okno, když, dům*). Text se tak stává bezpříznakovým (neobsahuje slova citově zabarvená, knižní, hovorová).

V textech uměleckých, odborných, či záměrně stylizovaných se nachází prostředky knižní. Nebeská uvádí možnost časového rozdělení na archaismy a historismy (nová slova, která ale neřadíme mezi knižní – neologismy). Patří sem: „... přechodníky, infinitiv končící na *-ti*, některé pády zájmen *jenž* a *týž*, slova, která z různých důvodů vyšla z užívání nebo postupně vycházejí (např. *čeledín, rolník, valcha, byvší, sémě, údernice, stachanovec, ...*)“ (Karlík, Nekula, Pleskalová, 2012–2018).

Mluvená čeština obsahuje prostředky hovorové, například *polívka* namísto *polévka* nebo *mlíko* namísto *mléko*. Časté je též používání citově zabarvených slov. Termín eufemismy je používán pro slova zdvořilá (*miminko, domeček, stoleček*), naopak dysfemismy pro slova hanlivá (*děcko, barák, psisko*). (Karlík, Nekula, Pleskalová, 2012–2018) Hovorová čeština je podle Davidové popisována jako mezistupeň mezi interdialektem a spisovným jazykem, díky kterému se spisovný jazyk zbavuje knižních výrazů a do spisovného jazyka se dostávají jevy z interdialektů (Davidová, 1992, str. 43).

2.1.2 Nespisovný jazyk

Nespisovný jazyk se dělí na dvě složky. První jsou dialekty (nářečí), druhé interdialekty. Nespisovný jazyk slouží z valné většiny pouze pro každodenní komunikaci nebo dorozumění, zejména pro intimní komunikaci v rodině.

³ Autorkou hesla je Ivana Nebeská (2017).

2.1.2.1 Dialekt

Dialekt je obecně definován jako: „dílčí jazykový útvar ve vztahu k celku“ (Karlík, Nekula, Pleskalová, 2012–2018).⁴ Lokální (místní, teritoriální) nářečí je geograficky vymezený útvar národního jazyka, stojící na krajním pólu národního jazyka, v opozici ke spisovnému jazyku. Mluvčí dorozumívající se dialektem používají stejný soubor výrazových prostředků, výslovnost a gramatiku (idiolekt). Pokud se idiolekt liší, jedná se o jiný dialekt. Mluvčí používající dialekt se většinou navzájem znají a ví, že si mohou dovolit zvolit ke komunikaci nářečí. Jedinou výjimkou může být situace mezigenerační, kdy se soubor výrazových prostředků může měnit. (Karlík, Nekula, Pleskalová, 2012–2018) Právě mezigenerační situaci a tím, kdo více či méně využívá těšínský dialekt, se věnuji v druhé části analýzy výsledků.

Vědou, která se zabývá lokálními dialekty národního jazyka, je dialektologie, stojící na pomezí jazykovědné a zeměpisné disciplíny. Dialekty českého národního jazyka Davidová (1992) dělí do čtyř základních nářečních skupin se specifickými rysy a hláskovými změnami:

- a) Česká nářeční skupina v užším smyslu (jedná se o území Čech a části jihozápadních částí Moravy). Nejcharakterističtějším rysem je záměna hlásky *y* za dvojhlásku *ej* (*dlouhej*).
- b) Středomoravská (též hanácká) nářeční skupina (jedná se o území střední části Moravy). Nejcharakterističtějším rysem je záměna dvojhlásky *ou* nebo hlásky *y* (v minulosti výslovnost také jako *i*) za *ó* nebo *é* (*dlóhé*).
- c) Východomoravská čili moravskoslovenská nářeční skupina (jedná se o pás u východní hranic České republiky). K záměně dochází u dvojhlásky *ou* za *i* a *ú* (*dlúhý/dlúhi*). Hlávka *i* může být v regionu vyslovována jako *y*.
- d) Slezská neboli lašská nářeční skupina (jedná se o severovýchodní část Moravy a části bývalého Slezska). Charakteristickým rysem je krácení kvantity. Ve výslovnosti je to záměna *y*, *i* proti spisovnému *y*, *i*. Dvojhlásky *ou* je zaměněna za *y* (*i*), *u* (*dluhy*). Přízvuk se posouvá, a to na předposlední slabiku. (Davidová, 1992, str. 48–49)

⁴ Autorkou hesla je Stanislava Kloferová (2017).

Mimo tyto čtyři základní nářeční skupiny stojí polsko-český smíšený pruh (Bělič, 1972, str. 307), jehož nářečí je charakteristické mísením dvou národních jazyků – českého a polského. Jedná se o území bývalého těšínského Slezska táhnoucí se od Bohumína směrem k Jablunkovu v České republice. Území bývalého těšínského Slezska je i na území Polska. Jazykově je hranice prostupná, protože se používá stejné nářečí, avšak Slezané v České republice používají nářečí s mírnými odlišnostmi. (Davidová, 1992, str. 49) Touto varietou nářečí se zabývám níže.

2.1.2.2 Interdialekt

Interdialektem je myšlen nestabilizovaný útvar národního jazyka, jenž představuje nejvyšší stupeň vývoje teritoriálního nářečí. Tento stupeň vývoje je zbaven specifických znaků nářečí a obsahuje inovace, v důsledku vzrůstajících společenských kontaktů a vlivu oficiálnější spisovné češtiny aj. (Karlík, Nekula, Pleskalová, 2012–2018)⁵

Ze středočeského nářečí se utvořil nejpoužívanější interdialekt českého národního jazyka – obecná čeština. Obecná čeština už z velké části vyrovnává nebo nahrazuje původní středočeská nářečí a dostává se na Moravu. (Davidová, 1992, str. 52–53)

Dalším interdialektem je, např. obecná slezština, pro kterou je příznačný přízvuk na předposlední slabice, krátké vokály, rozlišování *i* a *y* v mluvené podobě, dvojí *l* a další (Davidová, 1992, str. 52).

2.2 Nestrukturní útvary jazyka

Nestrukturní útvary jazyka (též poloútvary nebo sociolekty) jsou takové útvary, které jsou specifické svým lexikem i situací, ve které se používají. Mezi tyto útvary patří profesní mluva, slang a argot. Vzhledem k tomu, že se bakalářská práce nezaměřuje na tyto útvary, věnuji se jim dále pouze okrajově.

Profesní mluva je útvar, jenž se utváří ve skupině zaměstnanců, kteří při pracovním procesu užívají pro ně typická označení nebo terminologická spojení týkající se daného oboru, nehledě na spisovnost, ale se zřetelem na urychlení sdělení.

⁵ Autorkou hesla je Milena Šipková (2017).

Davidová (1992) uvádí profesní mluvu lékařů, např.: *děčkař (dětský lékař), srdcař (kardiolog), kožař (kožní lékař)*. (Davidová, 1992, str. 57–58)

Oproti profesní mluvě je slang velmi nespisovný a charakteristický pro zájmové skupiny. Slang vychází hlavně z aktualizace a slovní hry. Význačné je vycházení z náhodných aktualizací, onomaziologických postupů, jako třeba zkracování slov nebo pojmenovávací jednoslovnost a metaforické vyjadřování. Nejznámějším slangem je ten školský, kupříkladu slova jako *bůra* nebo *kule (pětka)*, *vízo (vysvědčení)*, *šerif (ředitel)*, *pančelka (paní učitelka)*. (Davidová, 1992, str. 58–59)

Argot neboli mluva podsvětí (též žargon nebo hantýrka) je mluva sociálně vyloučených skupin. Historicky jde o mluvu zpočátku tajnou, nebo z dnešního hlediska mluvu současnou, osvojenou určitou sociální skupinou, např. narkomany či vězni (Karlík, Nekula, Pleskalová, 2012–2018).⁶ Z dnešního hlediska již některé argotické výrazy nevnímáme jako argotické, protože se dostaly do běžné mluvy, např.: *chlupatí (policisté)*, *fízl (policista)*, *dávat bacha (dávat pozor)*, *sedět v chládku (zavřený ve vězení)*, *basa (vězení)* (Davidová, 1992, str. 59).

2.3 Mateřský jazyk

Z povahy práce vyplývá nutnost vyložení souvisejících pojmů a situací, kterým se práce věnuje.

Nový encyklopedický slovník češtiny termín mateřský jazyk definuje dvěma způsoby. Mateřský jazyk (též rodný jazyk) může být jazyk, který si člověk osvojil v životě jako první, proto bývá v některých jazycích označován jako L1 – first language (první jazyk). Druhým výkladem je, že je to jazyk, ke kterému má člověk nejbližší vztah, a se kterým se sám identifikuje. (Karlík, Nekula, Pleskalová, 2012–2018)⁷ Lidé ze smíšených rodin, či kulturně smíšených oblastí mohou mít více než jeden mateřský jazyk. Prvním jazykem dítě poznává svět a dění v nejranějším stádiu života, později však ve škole tento první jazyk může být vystřídán jiným jazykem, a jazyk, který si osvojil jako dítě, může zapomenout. (Karlík, Nekula, Pleskalová, 2012–2018).

⁶ Autoři hesla jsou Marie Krčmová a Jaroslav Hubáček (2017).

⁷ Autorem hesla je Marián Sloboda (2017).

Důvod, proč jsem v názvu tento pojem použila, vyplývá ze situace národnostních menšin v české části těšínského Slezska. Obyvatelé používající nářečí doma jako svůj mateřský jazyk, jsou nuceni být bilingvní, a to z důvodu používání českého jazyka (na české straně těšínského Slezska) v oficiálních institucích. Rodiče zde mají na výběr, zda dají své dítě do školy s českým, nebo polským jazykem vyučovacím, avšak nejsou školy, kde by si děti (nebo rodiče) vystačili s nářeční mluvou.

2.4 Bilingvismus

Bilingvismus se dá chápat ze dvou úhlů, buď sociolingvistického, nebo psycholingvistického. Psycholingvistika uvádí, že jde o schopnost používat dva jazyky, nebo myslet v jednom či druhém jazyce. Sociolingvistika mluví o multilingvistu – spoluexistenci více jazyků. (Karlík, Nekula, Pleskalová, 2012–2018)⁸

Je mnoho způsobů, jak k bilingvistu dochází. Prvním může být učení se dvou jazyků zároveň od rodilých mluvčích. Druhým způsobem je nalezení si dominantního jazyka, ve kterém dítě píše a mluví, ve druhém jazyce jen píše (různé kombinace). V rodinách se smíšeným původem dochází k užívání jazyků podle potřeby, např. častým jevem je, že v rodinách s vietnamskými rodiči doma dítě mluví vietnamsky a ve škole česky. Někdy rozhoduje identifikace s jedním, druhým nebo oběma jazyky. (Karlík, Nekula, Pleskalová, 2012–2018)

Dle psycholingvistiky se bilingvismus rozděluje podle toho, kdy se jedinec druhému jazyku naučí. Simultánní bilingvismus vzniká, pokud rodiče na dítě do tří (někdy se uvádí do pěti let) mluví každý jiným, a to svým rodným jazykem. Dítě užívá jazyk podle prostředí a podle toho, kdo na něj mluví. Teprve až v pozdějším věku rozřazuje jazyky na dva lexikální systémy s různou morfologií a syntaxí a uvědomuje si existenci právě dvou jazyků. Druhým typem je sekvenční bilingvismus, který vzniká, pokud se jedinec druhému jazyku naučí do puberty. (Karlík, Nekula, Pleskalová, 2012–2018)

⁸ Autorem hesla bilingvismus je Ivana Nebeská (2017). Autoři hesla multilingvismus jsou Jiří Nekvapil a Marián Sloboda (2017).

Jazyky se navzájem ovlivňují, proto může docházet k vzájemnému zaměňování, např. syntaxe, pravopisu apod. Tento jev se nazývá interference a je typický právě pro bilingvní mluvčí (Karlík, Nekula, Pleskalová, 2012–2018).

2.5 Jazyková inovace

Jakýkoliv jazykový kód zůstává živý, pokud se aplikuje do řečové praxe, čímž se modifikuje, vyvíjí a obohacuje o neologismy (Bogoczová, Bortliczek, 2017, str. 8–9). Dle Bláhy jsou nositelem inovací v jazyce a obecně v kultuře mladí lidé. Na druhou stranu je možné, že kvůli stoupajícímu vysokoškolskému vzdělání, a s ním spojeným používáním spisovného jazyka může dojít ke stagnaci vývoje jazyka a konzervaci norem v češtině. (Bláha, 2011, str. 11–13)

V případě těšínského nářečí může být faktorem této stagnace odjíždění mladé generace za studiem do velkých měst na Moravě a v Čechách. V regionu se nachází jen jediná vysoká škola, a to Obchodně podnikatelská fakulta v Karviné – pobočka Slezské univerzity v Opavě. Nejbližší velké město s vysokou školou je Ostrava.

V této kapitole (kap. 2.) je nastíněna stratifikace češtiny, s větším přihlédnutím ke strukturním útvarům jazyka. Pojmy související s touto prací jsou vyloženy pomocí *Nového encyklopedického slovníku* (Nekula, Karlík, Pleskalová, 2012–2018), *Kapitoly z dialektologie* (Davidová, 1992) a *Funkční stratifikace češtiny* (Bláha, 2009). Teoretický základ, jež jsem v této kapitole položila, aplikuji v další kapitole, která se soustředí na konkrétní region a nářečí těšínského Slezska.

3. Těšínské Slezsko a nářečí „po naszymu“

3.1 Těšínské Slezsko

Dosud jsem užívala pojmu české Těšínsko (myšleno oblast okolo Českého Těšína) nebo pojem region bývalého těšínského Slezska.⁹ Ve své práci se zaměřuji na českou část tohoto území. Polský jazykový systém je v nářečí výrazný, proto v tomto oddíle neustále narážím na Polsko a tamější národní jazyk.

Je pravděpodobné, že Češi vnímají těšínské Slezsko pouze jako území na straně české a za hranicemi rozlišují už jen Polsko. Stejně tak budou území rozlišovat Poláci, kteří za těšínské Slezsko označí pouze polskou stranu a za hranicí neoznačí zbytek těšínského Slezska, ale jen Českou republiku.¹⁰ (Kajfosz, 2005 cit. podle Bogoczová, Bortliczek, 2017, str. 13) Méně obyvatel jak české, tak polské části vnímá Těšínsko jako jeden celek, jež spojuje jazyk (dialekt), vegetace, kulturní dědictví nebo náboženství – tedy tzv. regionotvorní činitelé (Bogoczová, Bortliczek, 2017, str. 13–14).

Těšínské Slezsko se rozprostírá na pomezí České, Polské, ale i Slovenské republiky. Vymezují ho řeky Ostravice, Visla a Bílá, součástí jsou taktéž Slezské a Moravskoslezské Beskydy. Konkrétní podobu jazykového areálu těšínského Slezska uvádí mapa v příloze č. 2, převzatá z Českého jazykové atlasu 1 (Balhar, Bachmannová, 2011, str. 43)

3.2 Novodobá historie a dělení Těšínska

Oblast regionu těšínského Slezska má bohatou historii, zejména co se konfliktů a dělení týče. Informace k této kapitole o historii Těšínska jsem čerpala z exkurze *Muzea Těšínska* v Českém Těšíně, navštíveného v únoru 2023 a z knihy *Jazyk příhraničního mikrosvěta (běžná mluva Těšíňanů v ČR)* Ivany Bogoczové a Małgorzaty Bortliczek (2017).

⁹ V celé práci jsem se rozhodla používat pravopisnou podobu těšínské Slezsko, podle jazykové poradny Ústavu pro jazyk český AV ČR.

¹⁰ Poláci často užívají pojmu Czechy nebo Zaolzie pro pojmenování české strany Těšínska za řekou Olší (Kajfosz, 2005 cit. podle Bogoczová, Bortliczek, 2017, str. 13).

Muzeum Těšínska se věnuje popisu regionu od pravěku, já se zde zaměřuji pouze na novodobé dějiny s přihlédnutím ke starším dějinám, pojímám se přímo k těšínskému Slezsku.

Již od 10. století se v této oblasti vedly spory mezi polským rodem Piastovců a českým rodem Přemyslovců. V roce 1290 se z Knížectví opolského vyčlenilo Těšínské knížectví jako samostatná jednotka. Důležitým milníkem se stal rok 1526, kdy se Těšínské knížectví připojilo k habsburské monarchii. Válečný konflikt mezi Rakouskem a Pruskem v roce 1741 okleštil těšínské Slezsko o desetinu svého území. Od roku 1782 se Těšínsko stalo součástí Moravskoslezského zemského gubernia se sídlem v Brně. (Bogoczová, Bortliczek, 2014, str. 15–16)

Vůbec nejdůležitějším rokem pro tento region je rok 1920. Po rozpadnutí rakousko-uherské monarchie se rozhodlo o vzniku Polska a Československa. O hraniční území Těšínska se dva roky vedly spory, které ukončila komise zasedající v Paříži 10. srpna 1920. Území od tzv. ostravsko-karvinského revíru a důležitou Košicko-bohumínskou dráhu získalo Československo, zbylé území Polsko. Před vypuknutím druhé světové války Polsko zažádalo o připojení celé české části Těšínska k Polsku. Po vypuknutí války byla většina území přičleněna k Německé říši, zbylá část se stala protektorátem Čechy a Morava. Po válce se území vrátilo do stejného stavu jako v roce 1938. Ultimátem ve sporu o hranice se stala Smlouva o konečném vytyčení hranic, podepsaná v roce 1958, jak polskou, tak československou stranou (Muzeum Těšínska, únor 2023). Přírodní hranicí mezi Českým Těšínem a polským Cieszynem se stala řeka Olše, obyvatelům spíše známá jako Olza.

3.3 Podoba národního jazyka českého Těšínska

Výslovnost, která je pro toto nářečí velmi specifická může ve velké míře ovlivnit podobu národního jazyka, bavím-li se o občanech, volících za svůj národní jazyk češtinu. Jedná se o mluvenou češtinu poznamenanou vlivy nářečí lašského nebo tzv. obecnou slezštinou. Ta ovlivňuje běžně mluvený jazyk, např. krácení kvantity vokálů (mluví se tzv. „krátce“), přízvuk na předposlední slabice (oproti přízvuku na první slabice ve spisovné češtině), netvořením slabikotvorného *r* a *l*, měkké výslovnosti slabik *di*, *ti*, *ni* v cizích slovech a progresivní asimilací znělosti. (Bogoczová, Bortliczek, 2017, str. 40) Bogoczová s Bortliczek zavádí termín „čeština spisovně

zamýšlená“, kterým mají na mysli pravidelné chyby, jichž se obyvatelé regionu běžně dopouštějí, např. namísto předložkové vazby *kvůli tomu* používají vazbu *kvůli toho*, zaměňují výraz *kde s kam* nebo *zde s tady*. (Bogoczová, Bortliczek, 2017, str. 41) Chyba, se kterou je možné se setkat opravdu jen v tomto regionu, je nesprávné skloňování slova *dwa* (př.: *Objednal jsem si dwa piva*).

Bogoczová s Bortliczek uvádí jev, který spočívá v přepínání mezi dialektem a češtinou v běžných neformálních komunikacích. Příkladem může být návštěva pekařství a komunikace mezi prodávajícím a kupujícím. Pokud oba komunikující mluví nářečím, automaticky se v něm komunikace rozbíhá. Pokud jeden z komunikujících nářečí neovládá, druhý komunikující přizpůsobí svůj jazyk a dialog probíhá v češtině. Běžný je pozdrav v českém jazyce a následná komunikace v dialektu. (Bogoczová, Bortliczek, 2017, str. 41) Tento případ kombinace českého jazyka a nářečí není u české části uživatelů dialektu ojedinělý. Více se běžně mluvenému dialektu „po naszymu“ věnuji v kapitole 3.5.

3.4 Charakteristika nářečí

Při stručném popisu nářečí se opírám zejména o knihu Ireny Bogoczové a Małgorzaty Bortliczek *Jazyk příhraničního mikrosvěta (běžná mluva Těšíňanů v ČR)* (2017). Charakteristiku právě podle této knihy vybírám proto, že Małgorzata Bortliczek je polské národnosti a Irena Bogoczová pochází z Českého Těšína, obě tedy znají nářečí nejen z odborného hlediska, ale také osobně.

Dalším autorem, zabývajícím se nářečím polsko-českého smíšeného pruhu, je Jaromír Bělič. Jeho publikace *Nástin české dialektologie* (1972) nabízí kromě charakteristiky také ukázky tohoto nářečí, které autor sesbíral v sedmi městech (obcích), např. Albrechticích, Nýdku nebo Písku (Bělič, 1972, str. 307–317). Dalšími českými a polskými dialektology, věnujícími se těšínskému nářečí jsou: polský lingvista Lucjan Malinowski (*Studia szląskie*, 1882), Adolf Kellner (*Východolašská nářečí I.-II.*, 1946 a 1949), Dana Valíková-Davidová (*Běžně mluvený jazyk nejmladší generace města Havířova*, 1971), Zbigniew Greń (*Śląsk Cieszyński*, 2000) (Bogoczová, Bortliczek, 2017, str. 33). V roce 1996 vyšla kniha amerického lingvisty Kevina Hannana (*Borders of language and identity in Teschen Silesia*, 1996), ve které popisuje těšínské nářečí a zdejší region. Kevin Hannan zde projevuje velký zájem

o jazyk, kulturu, historii i etnické povědomí ve Slezsku. Ve své práci se opírá o literaturu českou, polskou i zahraniční. Sám těšínské Slezsko několikrát navštívil, i proto, že jeho předkové pochází právě ze zdejšího regionu. Hannan ve své práci dochází k závěru, že mladá generace se spíše zajímá o západní svět, než o dialekt nebo polské sousedy. (Šipková, 1997)

Bogoczová s Bortliczek poukazují na specifika, vyskytující se v tomto nářečí, zejména kvůli poloze a kontaktu s dalšími nářečími a polským národním jazykem. Rysy, které nese toto nářečí, jsou podobné, ne-li stejné jako v okolních nářečích, např. lašských nebo moravských. Slezský jazykový areál, do kterého těšínské nářečí spadá, se ve většinové části nachází v Polsku, proto je výslovnost některých slov stejná jako v polském fonologickém systému. (Bogoczová, Bortliczek, 2017, str. 28)

Bogoczová s Bortliczek začínají svůj popis vokály, následně popisují konsonanty, výslovnost, deklinaci a původ některých slov. Stejně pořadí dodržují také. V těšínském nářečí jsou tyto ústní vokály, s absencí české fonetické délky: *a, e, i, y, o, u, ů*. Nosovými vokály jsou: *y, ů, ɛ*. Vokály *y, ů* jsou realizovány, např. ve slovech *ksŷŷski* nebo *gyŷi*. Nosovost se realizuje, pouze pokud se nachází před následující souhláskou úžinovou (př. *pořŷndŷe*). Pokud se nosové *ɛ* nachází na konci slova, je vysloveno ústně (př. zájmeno *ŷe/se*); ve slovese „být“ je nosové *ɛ* uprostřed slova (př. *bedym, beŷeŷ*). Místo dlouhého *a* nahrazuje samohláska *o* (př. *ptok*), přičemž pokud se nachází před konsonanty *m* a *n*, mění se v *ů* (př. *mŷm, dŷm*). Původní *e* přechází v hlásku *y* (*i*) (př. *ŷimjec/ŷymjec*). Diftong *aj* je někdy realizován jako *aj* (př. *vajco*), někdy jako *ej* (př. *nejdelŷy*). V oblasti Jablunkova je možné, že se před náslovnou samohláskou může objevit neslabičné *u*¹¹ (př. *uokno, uobrozek*). Následující změny jsou ve shodě s polským národním jazykem: změna hláskových skupin ve slovech jako *kráva/kravka* podle polského *krowa/krowka* aj., přehláska vokálu *e* před tvrdou souhláskou ve vokály *a, o* (př. *ŷano, mjara*). (Bogoczová, Bortliczek, 2017, str. 28–29)

Dalším okruhem výkladu jsou konsonanty, mezi které se řadí palatální: *ŷ, ɕ, ʒ, ʒ*. V okolí Hrádku ve Slezsku (cca od Milíkova po Dolní a Horní Lomnou) se tyto palatály vyslovují specificky, jako *ŷ, ɕ, ʒ, dž/ž*. Tento jev se nazývá ŷiakání. ŷiakání se vyskytuje zejména v polských nářečích a v nářečí okolo slovenské Čadce. Okolí

¹¹ Bogoczová vyznačuje výslovnost obouretného *u* písmenem *l*. Pro svůj zápis jsem zvolila diftong *uo*.

Jablunkova má svá specifika, např. rozklad nosovky *ę* na *ym/yn* (př. *mům starkym na Mostach*); vyslovování měkkého *i* v místech, kde se běžně vyslovuje *i* tvrdé, např. ve skupině *ři* (př. *vařim*), po *j* (př. *dojim*), po retnicích (př. *pravim*). Dalšími specifiky dialektu jsou: vyslovování praslovanského *g* místo *h* (př. *noga, gora*); hláska *ʒ* (př. *na noze*); frikativní výslovnost *ř*. (Bogoczová, Bortliczek, 2017, str. 29)

Výslovnost se může lišit podle toho, o jakém subdialektu je řeč. Pro Těšíňany je charakteristická výslovnost obou *i* (*y, i*) jednak po *ř* (př. *gřib, řykać*), jednak po velárách (př. *vjelki*). Česká výslovnost je v případě skupin *sr, zr*, které se vyslovují *stř, zdř* (př. *střoda*). Výslovnost retnic je přes *j*, nikoliv měkce (př. *vjerny*). Dalšími znaky jsou: měkké zadopatrové hlásky *k, g, ch*; výslovnost skrze jotu *i* (př. *kjedy*); měkká poziční varianta před *i* pro *l* (př. *robiłi*); obouretné neslabičné *u* (př. *škola, do głovy*); progresivní asimilace znělosti (př. *křjotko, ćfortek*); nepřítomnost slabikotvorných hlásek *r* a *l* (př. *kark, vilk*); znělá výslovnost před následnou nebo znělou samohláskou (př. *tag némuv*). (Bogoczová, Bortliczek, 2017, str. 30)

Specifika nářečí nespočívají jen ve výslovnosti, ale též v deklinaci. Mluvnické rody některých substantiv jsou jiné než v češtině, např. *tyn fazol, ta dorta*, avšak koncovky všech podstatných jmen, bez ohledu na mluvnický rod, jsou v dativu, lokálu a instrumentálu plurálu stejné (př. *synkům, o synkach, ze synkami*). Genitiv plurálu má dvě možné koncovky: *-ův* a *-i* (př. *ocův, pjekoři*). Z polského jazyka se přebírá dělení maskulin na *ta*, která označují osoby mužského rodu (personální) a ostatní. Mezi ostatní maskulina patří i názvy živočichů (př. *byli to už vjelcy syncy, ale vjelki psy ščekaly*). Ze spisovné češtiny jsou pak přebrány koncovky akuzativu singuláru maskulin *-ovi (-ov'í)* (př. *ku tatovi*); stejná koncovka se nachází v lokálu singuláru. Některá personální maskulina mají plurál zakončený na *-o*. Vlastní jména jsou skloňovaná jinak, než je běžné v češtině (př. *Heczko, bez Heczkiego, k Heczkimu/Heczкови...*). Měkká adjektiva mají podobu: *slotkigo, slotkimu*. Pronomina bezrodá a zvrtné *se (še)* jsou výrazně rozkolísaná (př. *o tobje/ćebje/tebje*); pronomina nemají stažené tvary. Numerale 2 má tyto podoby: *dvo (chłopi), dva (piva), dvje (školy)*. Numeralia od 11 do 19 mají dva tvary a to: *jedynost/jedynośce, dvanost/dvanośce* atd. Dvě stě existuje v podobě *dvje sta*. Verba v 1. osobě singuláru

imperfekta jsou zakončena na *-ch* (původně aorist) (př. *robitech, robilach*). Koncové *-ch* lze spatřit v koncovce jiných slovních druhů, např. substantiva (př. *taškech se kupila*), pronomina (př. *joch to našel*) a adverbium (př. *fčorach přijechala*). Kromě několika výjimek končí infinitivy na *-ć*, a to stejně jako v polštině. Infinitivy mohou mít dva tvary (př. *chynyc/chynuc*), stejně jako l-ové přičestí (př. *usnył/usnuł*) a trpné participium (př. *uschnyty/uschnuony*). Užívání jednoho, či druhého tvaru pak záleží na oblasti. Verbum „být“ je v přítomném čase vyjádřeno tvarem *jo zech je*; zápor se vyjadřuje přidáním slovesa „mít“: *jo nima*. Minulost je vyjádřena takto: *jo zech byl/była, byłach*. Modalita verb je vyjádřena verbem „jít“ (př. *to iže/ńeįze*). Zápor se tvoří stejně jako v češtině (př. *ńesmjym kuřic*). Ano se řekne *ja*, záporné ne je *ńi*. (Bogoczová, Bortliczek, 2017, str. 30–32)

Některá slova jsou převzatá z češtiny (př. *jízdní kolo, cesta*) nebo němčiny, odkud jsou převzata pojmenování, buď z profesního okruhu (př. *verk, cug, svajsovac*), nebo pojmenování rodinných příslušníků (př. *šfigermama, šfigertata*) (Bogoczová, Bortliczek, 2017, str. 32).

V svém výzkumu jsem neměla k dispozici ani nahrávky, ani psaný text. Nemám tedy možnost ověřit si, na jaké úrovni mladá generace nářečí ovládá. V rámci bakalářské práce jsem se rozhodla představit alespoň psanou verzi nářečí, a to skrze píseň regionální skupiny níže (kap. 3.8). Nářečí, jak bylo v průběhu stručného popisu dialektu zmíněno, se liší podle oblasti, kde je užíváno. Například, Mosty u Jablunkova, vzdálené asi 33 km od Českého Těšína, jsou příznačné pro rozklad nosovky *ę* nebo výskyt neslabičného *u* před náslovnou samohláskou (Bogoczová, Bortliczek, 2017, str. 28–32). Tato oblastní specifika jsem ve své případové studii nezohledňovala.

3.5 Běžně mluvený jazyk „po naszymu“

Tato práce se zaměřuje na obyvatele České republiky, kteří se narodili v české části těšínského Slezska, a jejichž rodným jazykem je český jazyk nebo nářečí.¹² Dialektu,

¹² Děti, jejichž rodným jazykem (prvním jazykem) bylo nářečí, ale jejich rodiče je zapsali do škol s českým jazykem vyučovacím. Pokud obyvatelé českého území mají polské kořeny, nebo mají po nářečí druhý mateřský jazyk polštinu (nebo jiný důvod), je možné zapsat dítě na školu s polským jazykem vyučovacím. V regionu se nachází jak základní, tak střední škola s polským jazykem vyučovacím.

používanému na českém území těšínského Slezska, se přezdívá „po naszymu“¹³ (je možno se setkat se zápisem „po našymu“, „po našem“ nebo „ponašemu“). S pojmenováním *po našem* se je možno setkat, např. na Opavsku. Tento název je zřejmě užít v obecném smyslu – „My mluvíme po našem (naším jazykem)“. (Holub, 2011, str. 225) Původní dialekt je vesměs používán polskými obyvateli na českém území nebo obyvateli polskými na polském území. „Po naszymu“ na těšínském území je: „... autentická běžná mluva primárně nářečních mluvčích, která není totožná ani s tradičním nářečím, ani s běžně mluvenou češtinou, či polštinou používanou zde, v mezích regionu, anebo kdekoli mimo něj“ (Bogoczová, Bortliczek, 2017, str. 12). Jazykový kód „po naszymu“ nese prvky nářeční, i velké množství prvků nenářečních. Součástí jsou ale rovněž slova, jež mají z nářeční pouze výslovnost tzv. „běžné výrazivo pouze s nářeční výslovností“ (Pelcowa, 2001 cit. podle Bogoczová, Bortliczek, 2017, str. 39). Bogoczová s Bortliczek uvádí, že se může jednat o nežádoucí vedlejší účinek ve vývoji dialektu, k němuž může docházet v důsledku sblížení přítomných skupin obyvatelstva, bez ohledu na příslušnost k národu (Bogoczová, Bortliczek, 2017, str. 40).

Ve svém výzkumu se zaměřuji na vztah mladé generace k této běžně mluvené variantě nářečí. Zajímá mě její postoj k nářečí a znalost jak samotného dialektu, tak regionální kultury. To vše jsem zkoumala pomocí dotazníků, nikoliv nahrávek. Předmětem mého zájmu není popsat výslovnost nebo aktuální stav nářečí.

3.6 Jazyková hranice

Geografická hranice rozdělující polský Cieszyn a Český Těšín je přírodní, konkrétně se jedná o řeku Olši. Hranice rozděluje dva sousedící státy podle národnosti, avšak hranice jazyková je v tomto místě prostupná. Klasické nářečí (tedy ne výše zmiňované počestěné „po naszymu“) je více užíváno v polské části těšínského Slezska nebo polskou menšinou bydlící na území České republiky. (Bogoczová, 2000, str. 18–29) Češi více užívají nářečí „po naszymu“, na hranicích se Slovenskem, např. v obci Mosty u Jablunkova, je možné se setkat s jevy a slovní zásobou ze slovenského jazyka (př. *rožek/rožok* místo *rohlik*).

¹³ Rozhodla jsem se v celé práci používat název „po naszymu“ v uvozovkách z důvodu neoficiálnosti tohoto názvu. Spřežku „sz“ jsem zvolila, kvůli viditelným rysům.

Profesorka Júlia Dudášová-Kriššáková je slovenská dialektoložka, zabývající se zejména goralskými nářečími, nesoucími jevy z polského jazyka, vyskytující se na Spiši, Oravě, v Kysucích a enklávách na Liptově a západním Gemeri. Mimo jiné se zabývá jazykovým kontaktem mezi slovenštinou a polštinou. Kontakt na slovensko-polském pomezí má totiž obdobný důsledek, jako kontakt česko-polský – nářečí rozkročené mezi dva národní jazyky, polský a slovenský. Autorka uvádí, že je nutno řadit goralská nářečí jak do stratifikace slovenského jazyka, tak do stratifikace jazyka polského. (Dudášová-Kriššáková, 2017, str. 35–41) Na pohraničí polsko-slovenském je nutno počítat s českým vlivem. Vliv jednotlivých národních jazyků a nářečí na sebe, lze nejlépe spatřovat, např. v morfosyntaxi, či lexiku. Goralská nářečí jsou na pomezí ovlivněna, např. vokalickým krácením, příznačným rovněž pro těšínská nářečí, nebo existencí nosových vokálů (např. *měšdžek*). Z konsonantických jevů je to, např. asibilace *dž* (př. *povědžol, narodžil še*). Charakteristická je spojka *bo* (místo *protože*) nebo spojka *aj* (namísto *i*). (Holub, 2011, str. 215–218)

Výše zmiňovaná prostupnost jazykové hranice má za příčinu jednodušší dorozumění mezi příslušníky obyvatel na jedné i na druhé straně geografické hranice. V případě polsko-českého příhraničí může být důvodem nemalá koncentrace polské menšiny na českém území a mísení jazyků a nářečí dohromady.

3.7 Polská menšina a dopady na život v regionu

Na českém území těšínského Slezska se ve sčítání lidu pravidelně objevuje nemalé procento příslušníků polské menšiny. Podle dat, jež poskytuje Statistický úřad ČR, Vláda České republiky uvádí, že ve sčítání lidu, domů a bytů v roce 2021, se k polské národnosti přihlásilo celkem 38 218 obyvatel České republiky. Dále uvádí, že většina, konkrétně 80 % z nich, žije na území těšínského Slezska. Druhá největší polská menšina žije v Praze. K tomuto údaji je nutno připomenout, že dalších 20 000 lidí uvedlo, že jsou občany Polské republiky (Vláda ČR, 21.10.2022).¹⁴

Nevraživost, či národnostní diskriminace se mezi Čechy a Poláky vyskytuje pouze zřídka, a to i proto, že Polák trvale žijící na české straně Olše je přizpůsoben místním zvyklostem, české politice a kultuře. I přes to je ale občas negativně nahlíženo,

¹⁴ Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rnm/mensiny/polska-narodnostni-mensina-16124/>

např. na polské nápisy (respektive dvojjazyčné) na budovách v Českém Těšíně a dvojjazyčná hlášení v osobních vlacích, týkající se zastávek od Chotěbuzze po Mosty u Jablunkova (např. *Chotěbuz > Kocobędz, Český Těšín > Czeski Cieszyn, Třinec centrum > Trzyniec centrum, Návsi > Nawsie* atd.) Češi si často stěžují na fakt, že v polském Cieszyně dvojjazyčné nápisy nejsou, avšak to je zapříčiněno nedostatečným počtem lidí hlásících se k české menšině za hranicemi v Polsku. Nicméně již zmiňované dvojjazyčné hlášení je často kritizováno jak ze stran Čechů, tak i Poláků, a to z důvodu namluvení polských názvů Čechem, tedy nerodilým mluvčím s nesprávnou výslovností. (Bogoczová, Bortliczek, 2017, str. 21)

V roce 2020 se obyvatelé Mostů u Jablunkova rozhodli uspořádat referendum o názvu obce, který chtěli zkrátit na Mosty. Oficiálním důvodem bylo zkrátit název do původního názvu Mosty, který nebyl ponechán proto, že se před Českým Těšínem nacházela jiná obec Mosty, která ale již nyní neexistuje. Motivací obyvatel byl rovněž špatný překlad do polštiny, který zní *Mosty koło Jablunkowa* neodpovídající významu v češtině. Vynecháním onoho „u Jablunkova“ by tak znamenalo správnost překladu. Referendum ovšem nebylo úspěšné a název jak český, tak polský zůstal stejný. (Krůčková, 2.10.2020) ¹⁵

Již výše jsem zmiňovala (kap. 3.5) možnost dětí navštěvovat školu s polským jazykem vyučovacím, jak základní, tak střední (jediné menšinové gymnázium v Českém Těšíně). Na těchto školách se český jazyk vyučuje od druhé třídy. Během prvního pololetí se děti naučí písmenka, která neznají z polštiny a od druhého pololetí se už učí ze stejných učebních materiálů jako vrstevníci na českých základních školách. Na rozdíl od českých škol se na polských školách učí čeština jako cizí jazyk. V tomto ohledu mají žáci výhodu, protože se třída dělí na dvě skupiny po menším počtu. Na již zmiňovaném menšinovém gymnázium je student povinen složit konečnou maturitní zkoušku z českého jazyka a literatury. (Bogoczová, 2018, str. 73–75) Základní školy jsou kromě Českého Těšína také v Třinci, Karviné, obci Vendryně, Hnojníku a dalších městech a obcích. Někde fungují základní školy s polským jazykem vyučovacím jen pro první stupeň. Polské gymnázium Juliusze Słowackého má nyní kromě Českého Těšína pobočky v Karviné a Orlové.

¹⁵ Reportáž dostupná z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10122978233-udalosti-v-regionech-ostava/420231100031002/cast/792643/>

3.8 Regionální kultura

Ve svém dotazníku jsem se respondentů ptala, jaké mají povědomí o místní regionální kultuře, která je prezentována v nářečí. Nejvíce se v odpovědích objevoval název hudební skupiny *Blaf*. Od této hudební skupiny jsem vybrala píseň *Radegast*, kterou v nářečí přepíši a volně přeložím. Všechny informace o kapele a text písně jsem čerpala z webové stránky skupiny.¹⁶ Místní regionální skupina byla založena již v roce 1985 v Hrádku ve Slezsku za účelem pobavení a soukromého vystupování. Po odchodu některých původních členů a příchodu nových, začal *Blaf* hrát i na různých akcích svou country hudbu zpívanou v nářečí „po naszymu“. Jejich první, tehdy ještě, kazetou je *Cug do Werku*, následována druhou s názvem *Gorolgrass I, II*. V roce 1985 vyšlo jejich první CD s názvem *BLAF – hity*. Kapela dodnes patří mezi nejznámější regionální kapely se specifickou hudbou, nejen kvůli chytlavému country stylu, ale hlavně kvůli textům v „po naszymu“, svými texty odrážející realitu tohoto kraje. Tomáš Tomanek, zakladatel skupiny, na webu uvádí: „Jsme populární pouze v regionu od Mostů u Jablunkova po Ostravu, kde jsme srozumitelní. V Čechách údajně zpíváme polsky a v Polsku zase česky.“ (Blaf, citováno 15.4.2023)

Pro ilustraci nářečí jsem vybrala jednu z prvních písní skupiny se jménem *Radegast*, odkazující k názvu piva.

Text písně: „Už wychodzo słonko / A robi se widno / Noc byla przestraszno / Boł jo se dość / Isto żech był w górach / Niezwany gość / Z weiczora w putyce ogromnie żywo / Na ceste wypił żech nie jedno piwo / Miesiόνczek świycił / Jak jo se obrócił / Z cesty żech už zeszeł / Było mi źle / Nogi mie bolały / Co to tam je? / Trzi metry nadymnóm gałynź je krziwo / Z ni na mie wisielec szpatnie se dziwo / A z kapsy tyrczi mu flaszwowe piwo / Noc byla przestraszno / Boł jo se dość / Jak żech se zpamiyntoł / Mioł jo radość / Trzi metry nadymnóm gałynź je krziwo / Z ni na mie wisielec už se niedziwo / Za wszecko coch widzioł tak może piwo / Dwanostka na export Radegast piwo.“ (Blaf, webová stránka, citováno dne 15.4.2023).¹⁷

Volný překlad této písně zní: „Už vychází slunce / Rozednívá se / Noc byla hrozná / Hodně jsem se bál / Asi jsem byl v horách / Nezvaný host / Večer bylo

¹⁶ Dostupné z: <http://www.blaf.cz/index.php?body=home>

¹⁷ Dostupné z: <http://www.blaf.cz/index.php?body=home>

v hospodě ohromně živo / Na cestě vypil jsem nejedno pivo / Měsíček svítil / Jak jsem se obrátil / Z cesty jsem už sešel / Bylo mi zle / Nohy mě bolely / Co to tam je? / Tři metry nade mnou větev je nakřivo / Z ní se na mě špatně dívá oběšenec / A z kapsy trčí mu lahvové pivo / Noc byly hrozná / Hodně jsem se bál / Jak jsem se vzpamatoval / Měl jsem radost / Tři metry nade mnou větev je nakřivo / Z ní se na mě oběšenec už ne dívá / Za všechno, co jsem viděl může pivo / Exportní dvanáctka (dvanáctistupňové pivo) Radegast pivo.“

Skupina *Blaf* má na svých webových stránkách jednak texty všech svých písní, jednak slovníček s překladem použitých slov „po naszymu“. Pomocí tohoto slovníčku jsem přeložila píseň *Radegast*. I po více než třiceti letech kapela hraje na různých regionálních akcích a města a obce si tuto kapelu pravidelně zvou na oficiální akce, např. oslavy statutárního města Třince, Hutnický den.

3.9 Časopis Těšínsko

Již výše jsem zmiňovala instituci *Muzeum Těšínska* (srov. kap. 3.2), která se nachází v Českém Těšíně, symbolicky na Hlavní třídě, jež ústí k mostu přes řeku Olši – přírodní hranici mezi Českou a Polskou republikou. Právě tato řeka dělí Těšín na dvě části – Cieszyn a Český Těšín. *Muzeum Těšínska* se zaměřuje na dějiny tohoto regionu jednak novodobé, jednak ukazuje hornické tradice nebo místní pověsti.

Muzeum Těšínska vydává od roku 1957 časopis s názvem *Těšínsko: Vlastivědný zpravodaj okresů Karviná a Frýdek-Místek* (zkráceně *Těšínsko*). V tomto časopise jsou uveřejňovány výsledky bádání, týkající se historie, jazyka, polsko-českých vztahů a dalších. Nyní časopis vychází dvakrát ročně a přináší i články z akademického prostředí (*Časopis Těšínsko*, citováno 16.4.2023).¹⁸

Díky digitální knihovně a bibliografii časopisu *Těšínska* jsem našla dva články, zabývají se nářečím „po naszymu“. První z nich vyšel ve 3. čísle v roce 1974 pod názvem „Co víme o našem nářečí“. Autorem tohoto článku je Jiří Damborský a přináší tehdy nové postřehy, které spatřil v tehdy nové knize Jaromíra Běliče, *Nástin české dialektologie*. Autor zde vyzdvihuje Běličovu zmínku o nářečích lašských a nářečích

¹⁸ Dostupné z: <https://www.muzeumct.cz/tesinsko/casopis-tesinsko>

česko-polského smíšeného pruhu nebo rozbor havířovské mluvy. (Damborský, 1974, str. 10)

Druhý článek, k němuž jsem se skrze digitální knihovnu dostala nese název „Městská mluva v Českém Těšíně /Situacní zpráva/“. Článek vyšel ve 4. čísle časopisu *Těšínsko* v roce 1975. Autorem tohoto článku je Josef Skulina. Jedná se o zprávu referující o novém projektu *Český jazykový atlas* a komentující nasbíraný materiál pro jeho napsání. Autor popisuje jevy, které byly v nářečí vysledovány a charakterizuje regionální podobu nářečí. (Skulina, 1975, str. 27–29)

Tato kapitola (kap. 3.) představuje region těšínského Slezska z hlediska historického i současného. Charakteristika nářečí a jeho odnož „po naszymu“ jsou popsány pomocí knihy *Jazyk příhraničního mikrosvěta (běžná mluva Těšínanů v ČR)* (Bogoczová, Bortliczek, 2017). Při hledání spojitostí nářečí tří národních jazyků (čeština, polština, slovenština) posloužila kniha *Goralské nářečia z pohľadu súčasnej slovenskej jazykovedy* (Dudášová-Kriššáková, 2017) nebo článek *Šlonzáci, Vasrpoláci, Laši, Goralí, Moravci, Prajzáci a lidé Ponašymu* (Holub, 2011). Jako ukázka nářečí slouží píseň regionální skupiny *Blaf – Radegast*. V následujících praktických kapitolách jsou použity vysvětlené pojmy na analýze dotazníkového šetření.

4. Metoda a sběr dat

Úkolem výzkumu je porovnání aktivní i pasivní znalosti nářečí mládeže od 15 do 19 let. Pro výzkum jsem zvolila kvalitativní metodu, která je založena na analýze strukturovaného, asi 15minutového dotazníku, jenž byl předložen respondentům v papírové podobě v hodinách českého jazyka a literatury na třineckém všeobecném víceletém gymnáziu (Gymnázium Třinec, příspěvková organizace). Kvalitativní metodu jsem zvolila kvůli vysoké návratnosti dotazníků a hloubkovému popisu některých mnou položených otázek.

4.1 Výběr školy

Případová studie byla prováděna v listopadu roku 2022 na všeobecném Gymnáziu Třinec. Tato škola byla pro výzkum vybrána hned z několika důvodů, jež nyní vysvětlím. Klíčovým důvodem je umístění školy blízko vlakového nádraží *Třinec centrum*, zajišťující přístupnost pro žáky z okolních spádových vesnic a měst z regionu bývalého těšínského Slezska (Mosty u Jablunkova, Horní Lomná, Dolní Lomná, Písečná, Návsí, Hrádek, Vendryně, Bystřice, Třinec, Český Těšín, Žukov, Albrechtice u Českého Těšína, Karviná). Druhým důvodem bylo množství studentů přijímaných na čtyřleté a osmileté studium, pohybující se okolo 120 studentů ročně. Jedná se o všeobecné gymnázium s čtyřletým a osmiletým programem s českým jazykem vyučovacím. Právě mládež se vzděláním v českém jazyce je předmětem mého zájmu.

Anonymní dotazník byl určen pouze pro studenty od 15 do 19 let, s českým mateřským jazykem hlásící se k české národnosti. Dotazníky, jež vyplnili respondenti nesplňující tyto požadavky, byly z výzkumu vyřazeny. V rámci dotazníku jsem se respondentů ptala, odkud pochází jejich matka a otec. V první části výzkumu, kde se zabývám postojem k nářečí a znalostí nářečí, byly zařazeny i ty dotazníky, kde jeden nebo oba z rodičů nepocházejí z regionu těšínského Slezska. V druhé části výzkumu porovnávám odpovědi respondentů ze skupiny „rodičů z těšínského Slezska“ a „rodičů z jiných regionů České republiky nebo zahraničí“. Zde mě zajímá, zda má vliv původ rodiče/rodičů na komunikaci, znalost a šíření nářečí, či nikoliv. Ve třetí části rozdělím dotazníky do dvou skupin podle věku, na 15letou skupinu a 18–19letou skupinu. Zde

se při porovnávání skupin zabývám tím, zda se nevelký věkový rozdíl podepíše na výsledcích.

4.2 Tvorba dotazníku

Výzkumný dotazník byl vytvořen s ohledem na věk respondentů/respondentek (dále jen respondentů). Dotazník je koncipován z uzavřených otázek s možnostmi výběru, rovněž otázek otevřených. Rozhodla jsem se, že dotazník zkomponuji tak, aby délka vyplnění nepřesáhla 15 minut. Učinila jsem tak z důvodu udržení koncentrace studentů, požadavku školy a autenticitě, aby respondenti dlouze neuvažovali nad odpovědí. Konečná podoba dotazníku je přiložena v příloze (příloha č.1) této bakalářské práce.

V sestaveném dotazníku se nachází otázky uzavřené, otevřené i polouzavřené. V následujících odstavcích jsou představeny všechny otázky, které jsem v dotazníku respondentům položila. V počátečních třech otázkách dotázaní vybírali pouze z odpovědí ano/ne. Cílem bylo zjistit, zda nářečím mluví všichni členové domácnosti, nebo nářečím mluví jen někteří členové domácnosti, nebo nářečím nemluví nikdo.

Pokud respondent odpověděl kladně na druhou možnost týkající se komunikace jen některých členů domácnosti, zkoumala jsem věkovou skupinu, která nářečím mluví, a rozdělila jsem členy na možnosti, jež respondenti mohli zvolit: a) děti, b) rodiče, c) prarodiče, d) jiné. Tato podotázka je výčtová, tedy respondent mohl vybírat všechny možnosti, které uzná ze svého pohledu za pravdivé.

Dále dotazník obsahuje jednu uzavřenou otázku s výběrem z jedné nabízené možnosti. Další dvě otázky jsou polouzavřené s výběrem z možností nebo vlastní slovní odpovědi, přičemž bylo možné vybírat i více než jednu odpověď. Zde bylo cílem zjistit, jaký vztah pojí respondenta a nářečí, na jaké úrovni respondent nářečí ovládá, jakou formou se jej naučil a kde se s nářečím setkává nejčastěji. Uveden je pouze komentář k otázkám, odpovědím se věnuji v kapitole Vyhodnocování výzkumu (kapitola 5.)

Poslední dvě otázky jsou otevřené. První z nich se týká znalosti regionální kultury prezentované v nářečí, tj. hudebních skupin, literatury, spolků, akcí atd. Pokud respondent regionální kulturu neznal, zakroužkoval pouze odpověď „ne“. Druhá otázka se týká názoru na „vymřeni“ (ve významu úpadku) nářečí. U těchto otázek jsem

respondentům poskytla volný prostor pro vyjádření svého názoru. Tyto názory v konečném vyhodnocování doslovně cituji. V dotazníku jsem respondentům uvedla poznámku, že otázka týkající se „vyměření nářečí“ nebude do vyhodnocování zahrnuta (viz dotazník v příloze č. 1). Vzhledem k tomu, jaký ohlas otázka měla a každý respondent svůj názor vyjádřil, rozhodla jsem se, že otázku vyhodnotím a do výzkumu zařadím.

Dotazník byl zcela anonymní, respondent uváděl pouze město nebo obec, odkud pochází jeho rodiče a svůj věk. Věk v první fázi výzkumu není zohledňován, sloužil pouze k nasbírání co největšího rozptylu studentů od 15 do 19 let. Ve třetí fázi je věk zohledňován rozčleněním do dvou skupin – 15letých studentů a studentek a 18–19letých studentů a studentek. Vyplnění dotazníku bylo dobrovolné a s jeho vyplněním poskytnul respondent souhlas se zpracováním dat a zveřejněním výsledku.

4.3 Sběr dat

Dotazníky byly vytisknuty ve dvou verzích, které se obsahem nelišily. První verzi jsem v množství 125 kusů vytiskla na papíry velikosti A4. Druhá verze byla pro velký zájem účasti na výzkumu vytisknuta zástupkyní ředitelky Mgr. Janou Hložkovou na papír velikosti A5 v počtu 55 kusů. Vzhledem ke krátkému času, který je třeba k vyplnění dotazníku (pohybuje se jen okolo 5–15 minut), jsem se rozhodla školu nenavštěvovat a respektovat žádost učitelů, aby byly dotazníky rozdány v hodinách českého jazyka a literatury. Instrukce k vyplnění a podrobnosti o výzkumu jsem uvedla v krátkém odstavci v úvodu každého dotazníku, jež respondent obdržel. Vyplněné dotazníky jsem si po dvou týdnech vyzvedla na sekretariátu školy v počtu 175.

4.4 Princip vyhodnocování nasbíraných dat

Škola měla poskytnuto celkem 180 vytisknutých dotazníků. Vyplněných dotazníků se celkem vrátilo 175. Pro vyhodnocení jsem si stanovila závazná kritéria:

- a) dotazník musí obsahovat údaje o věku, obci nebo bydlišti respondenta a údaje o městě nebo obci, kde vyrůstali rodiče respondenta;
- b) u otázek ano – ne, na které se váže další otázka, musí být vybrána taková odpověď, aby si následující otázky neprotiřečily;

c) u otázek s právě jednou odpovědí není zakroužkováno více odpovědí.

V případě nezodpovězení některé z otázek nebo porušení některého z kritérií, jsem se rozhodla dotazník z výzkumu vyřadit. Z celkových 175 vyplněných dotazníků bylo 14 vyplněno chybně nebo neúplně, proto konečný počet zařazených dotazníků do výzkumu je 161. Dotazníky jsem ručně vyhodnotila a zhotovila v programu Excel koláčové grafy. Procentuální hodnoty zaokrouhluji na celá čísla.

V první části výzkumu jsem použila všech 161 dotazníků bez ohledu na věk nebo původ rodičů.

Pro druhou část výzkumu jsem 161 dotazníků rozdělila do dvou skupin:

1. dotazníky, ve kterých respondenti uvedli město nebo obec narození rodičů spadajících do území bývalého těšínského Slezska (dále jen respondenti s „rodiči z regionu“);
2. dotazníky, ve kterých respondenti uvedli jiné město nebo obec narození rodičů než to spadající do území bývalého těšínského Slezska, nebo uvedli zahraničí (dále jen respondenti s „rodiči z jiného regionu nebo zahraničí“).

Pro třetí část výzkumu jsem rozdělila dotazníky do dvou skupin podle věku:

1. 15letí respondenti;
2. 18letí a 19letí respondenti.

Tyto skupiny jsem následně srovnávala.

V následující kapitole (5. kapitola) používám písmo v uvozovkách a kurzívě pro autentické citace respondentů. Pro názvy kulturních akcí, spolků, hudebních skupin aj. nepoužívám ani uvozovky, ani kurzívu. Zápis v uvozovkách používám pro mnou vytvořené otázky a možnosti z dotazníku, na které studenti odpovídali. Uvozovky používám při označení nářečí „po naszymu“.

5. Vyhodnocování výzkumu

Rozdělení výzkumu na tři části vyplývá ze samotného šetření. Ukázalo se, že valná část respondentů má jednoho nebo i oba rodiče z jiného regionu než toho, kde se „po naszymu“ mluví. Dále mě zajímá, jaký je rozdíl v přístupu k nářečí mezi studenty s poměrně malým věkovým rozdílem.

V první části je zohledněn původ rodičů a jsou vyhodnoceny výsledky všech do výzkumu zařazených dotazníků. V druhé části jsou dotazníky rozděleny pomocí jednonového klíče do dvou skupin podle původu rodičů. Ve třetí části jsou skupiny rovněž dvě, avšak rozděleny podle věku. Součástí vyhodnocení výsledků jsou grafy ukazující procentuální rozložení odpovědí. Procenta jsem se rozhodla pro přehlednost zaokrouhlovat na celá čísla.

Dotazníky vyplňovali jak chlapi, tak dívky, ale pro zjednodušení a plynulost textu jsem se rozhodla zvolit pro pojmenování všech dotázaných mužský rod, tedy: respondent, dotázaný, student a od toho odvozená množná čísla.

5.1 Výsledky výzkumu bez zřetele na regionální původ rodičů

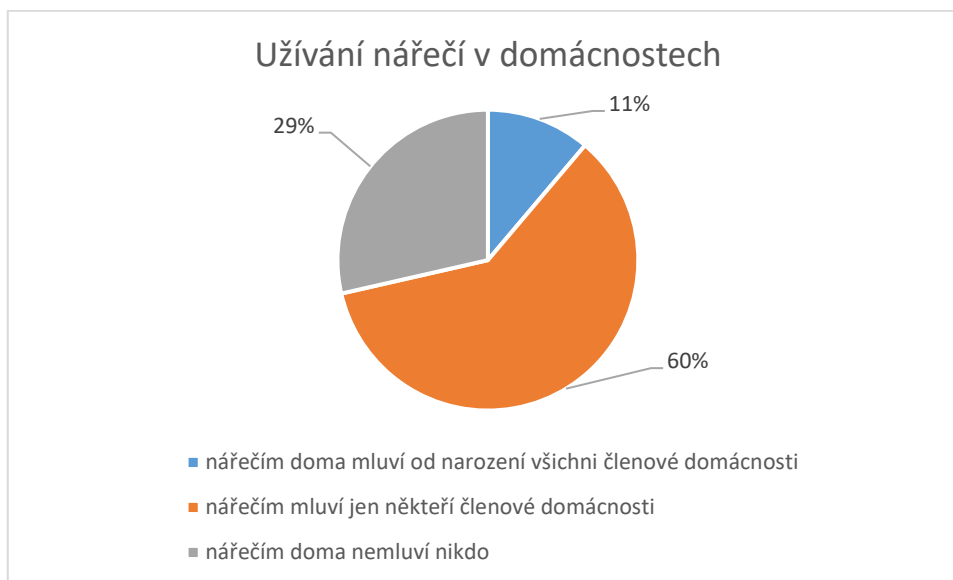
V první skupině se věnuji vyhodnocení všech 161 dotazníků bez ohledu na to, odkud rodiče respondentů pochází. U otevřených otázek uvádím přesné znění některých odpovědí. Pokud se slovní odpověď opakovala, např. se vícekrát vyskytovalo slovní spojení „u babičky“, uvedla jsem odpověď pouze jednou.

5.1.1 Používání nářečí v domácnostech

V prvním bloku tří otázek mě zajímalo, zda je vůbec nářečí v domácnosti respondenta používáno. Respondent odpovídal na tvrzení systémem ano – ne, přičemž u druhého tvrzení „Nářečím doma mluví jen někteří členové domácnosti“, bylo na výběr ze 4 možností výběru věkové skupiny:

- a) děti,
- b) rodiče,
- c) prarodiče,
- d) jiné.

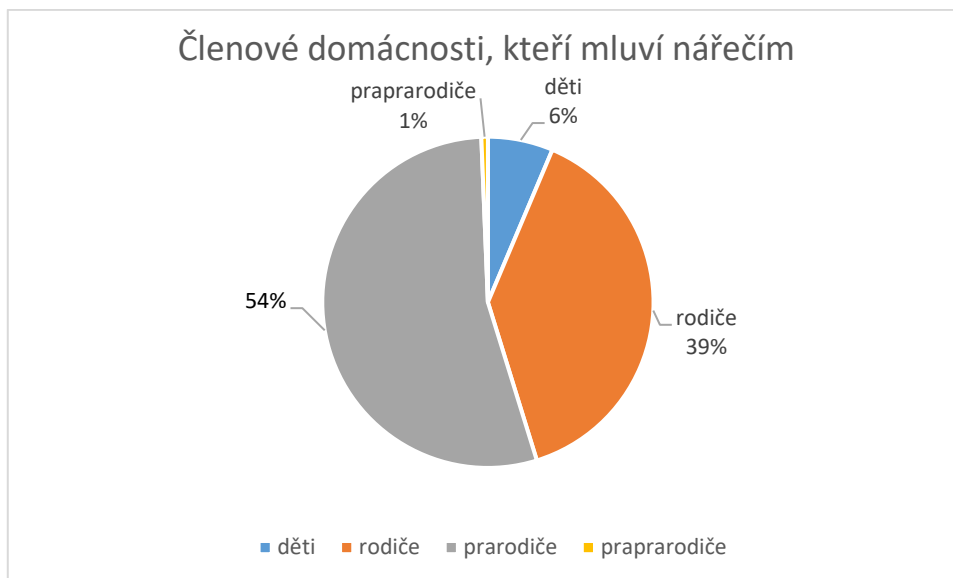
Vzhledem k tomu, že odpověď „jiné“ se ve všech dotaznících objevila pouze jednou, nahrazuji v grafu (graf č. 2) možnost „jiné“ odpovědí respondenta „praprarodiče“.

Graf č. 1: Procentuální rozložení domácností mluvících „po naszymu“.

Zásadní zjištění pro orientaci se zkoumaným vzorkem, je seznámení se s tím, zda aktivně hovoří domácnosti nebo alespoň někteří členové domácností v tomto regionu. Jak je vidět v grafu č. 1, v 60 % odpovědí (97 dotázaných) se vyskytuje v domácnosti někdo, kdo nářečí v běžné mluvě používá. Nejméně 11 % respondentů (18 dotázaných) uvedlo, že nářečím hovoří všichni členové domácnosti. Ve 29 % domácností (46 dotázaných) nářečím nemluví nikdo, včetně respondenta. Nářečí se tedy vyskytuje (v nějaké podobě) v 71 % domácností (115 dotázaných).

U uvedených 60 % domácností (97 dotázaných) mě zajímalo, která věková skupina nářečí používá. V tomto případě jsem uznávala více odpovědí než jednu. U více než poloviny dotázaných (54 %) jsou prarodiče nejčastěji v domácnosti nářečím hovořícími členy. Následovali je rodiče s 39 %. Když pomínu jednoprocenní odpověď „praprarodiče“, nejméně často hovořícími členy „po naszymu“ jsou děti – do této skupiny patří část respondentů.

Graf č. 2: Věkové rozložení členů domácností, mluvících „po naszymu“.

Dle mého názoru jsou rodiče a prarodiče vystavováni nářečí po celý život a častěji, např. v práci, v soukromých komunikacích s vrstevníky, a právě to je odrazem výsledku výzkumu. Na druhé straně jsou děti, které pokud chodí do školy s českým jazykem vyučovacím, nemohou být ve škole vlivu nářečí vystaveny.

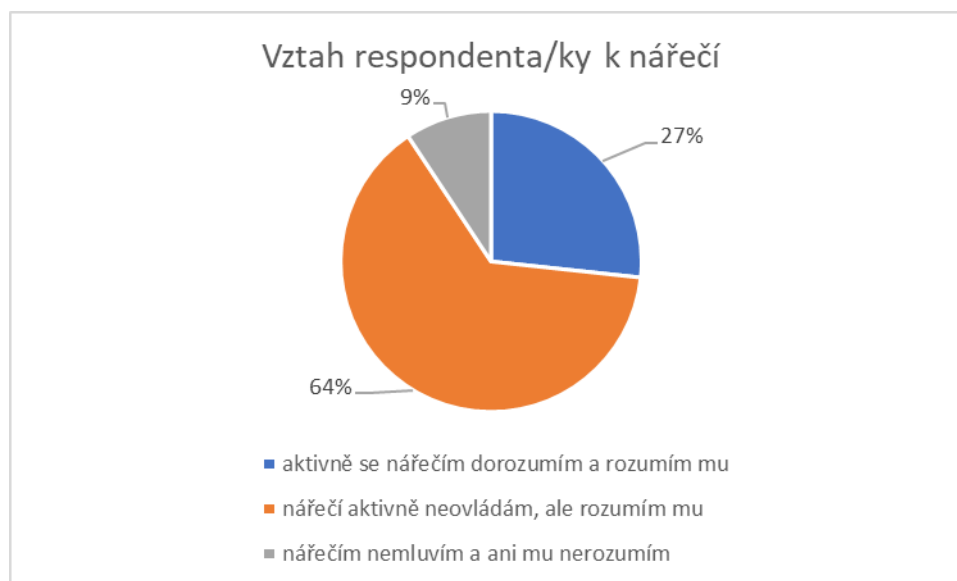
5.1.2 Vztah dotázaných k nářečí

Nejdůležitějším okruhem pro bakalářskou práci jsou otázky týkající se znalosti „po naszymu“ samotných respondentů, tedy mládeže od 15 do 19 let. V této otázce jsem se studentů ptala, jaký vztah k nářečí mají z hlediska jeho znalosti. Zde jsem počítala se třemi možnými situacemi: nářečí respondent aktivně ovládá a rozumí mu; nářečí neumí, ale rozumí mu; nářečí neumí a nerozumí mu.

Zde je nutno poukázat na nastalou situaci, kdy v předchozích otázkách týkajících se domácností, respondenti odpovídali v rámci rodiny bez ohledu na sebe. Proto nelze provést průnik mezi prvním a druhým okruhem. Nevím, zda sami sebe respondenti řadili do kategorie „dětí“ atp.

V úvodu uvedený předpoklad největšího procentuálního zastoupení u skupiny „nářečí aktivně neovládám, ale rozumím mu“ se naplnil. Touto premisou je myšleno porozumění nářečí běžně užívaného v rodinném kruhu, ve škole nebo ve městě.

Na druhé straně je ale neschopnost se nářečím aktivně domluvit s druhou osobou. Tuto možnost vybralo 64 % respondentů (celkem 103 studentů). Na druhém místě se umístila odpověď „aktivně se dorozumím a rozumím mu“ s 27 % (43 respondentů). Možnost „nářečím nemluvím a ani mu nerozumím“ vybralo zbylých 9 % (15 respondentů). Této části se týká graf č. 3.

Graf č. 3: Znalost nebo neznalost „po naszymu“ respondentů.

Právě tento výsledek může být odrazem výsledků první otázky. Pokud respondent navštěvuje školu s českým jazykem vyučovacím a následně se, např. doma, v obchodě, v běžných situacích, setkává s nářečím, není dle mého názoru nucen ke komunikaci v nářečí, a proto mu stačí situaci pouze porozumět.

V následující návazné otázce jsem požádala ty respondenty, kteří odpověděli možností „nářečí nemluvím a ani nerozumím“, ať odpověď vynechají

5.1.3 Způsob osvojení znalosti nářečí

Navazující otázka zjišťovala, jakým způsobem se respondenti nářečím naučili aktivně komunikovat, nebo mu alespoň rozumět. Tato otázka byla určena pouze pro ty, kteří v předchozí otázce odpověděli možností „nářečí aktivně neovládám, ale rozumím mu“ a „aktivně se nářečím dorozumím a rozumím mu“. K 9 % respondentů,

kteří odpověděli možností „nářečím nemluví a ani mu nerozumím“ se přidali další 3 respondenti, již otázku nezodpověděli. Otázka byla zodpovězena 143 respondenty ze 161.

Na tuto otázku nemusí mít respondent jasnou odpověď, proto jsem se rozhodla akceptovat více než jednu odpověď. Více než jednu odpověď studenti zaznamenávali jednak výběrem z nabízených odpovědí, jednak pomocí možnosti „jiné“ a vysvětlení vlastními slovy.

Nejfrekventovanější odpověď byla „slyším jej všude okolo, dokážu identifikovat slova, protože jsem na něj zvyklý/á“ s 62 % (99 odpovědí). Druhým nejčastějším byla možnost „jiné“ s 21 % (33 odpovědí), třetí možností pak „doma, беру ho jako ‚mateřský jazyk‘“ s 15 % (24 odpovědí). Nejméně, jen 2 % (3 odpovědi) jsem zaznamenala u tvrzení „zajímám se o místní kulturu, naučil/a jsme se ho, např. posloucháním hudby“. Kultuře je věnována podkapitola níže (4.1.5).

V otevřené možnosti „jiné“ respondenti uváděli své odpovědi, jež nyní cituji v přesném znění a pravopisné podobě: „člen domácnosti mluví s jiným členem“, „komunikace s kamarády na vesnici“, „slyším od tatky, když mluví se svými kamarády“, „podobné slovenskému nářečí Gorolština“, „rodinné sešlosti“, „zajímám se o kulturu a taky od prarodičů a promluv s jejich kamarády“, „rozumím tak 5 slov maximálně“, „pár frází bych dokázal říct“, „knihovna Třinec – přednáška“, „většinou slovům rozumím, protože slyším, jak se mezi sebou baví mí příbuzní“, „neslyším to úplně všude okolo, ale když tatka mluví s někým, tak dokážu rozumět o čem se baví“, „slyším to někdy od tatky hlavně, když mluví se svými rodiči, od kamarádky“, „rodiče a prarodiče jej ovládají, já jen rozumím díky tomuto prostředí“, „Můj tatka je Slovák, mluví taky Goralštinou (jedno ze slovenských nářečí) – ta je velmi podobná těšínskému nářečí. Goralštině rozumím snad na 100 %, rozumím tedy i těšínskému nářečí.“, „Jednou jsem šla na přednášku do knihovny o nářečí v našem regionu – ale spíš jsem se dozvěděla historii.“, „Mluví tak moji prarodiče, chodím do folklorního souboru, zpívám po naszumu.“, „Tohle neřeším. Dorozumívám se Česky, po naszumu nebo Polsky.“ Nejčastěji se opakovaly odpovědi s tvrzením, že respondent slyší nářečí jen od člena domácnosti (hlavně prarodiče a rodiče) nebo na návštěvě a zná jen některá slova.

Graf č. 4: Způsob, jakým se respondenti nářečí naučili.

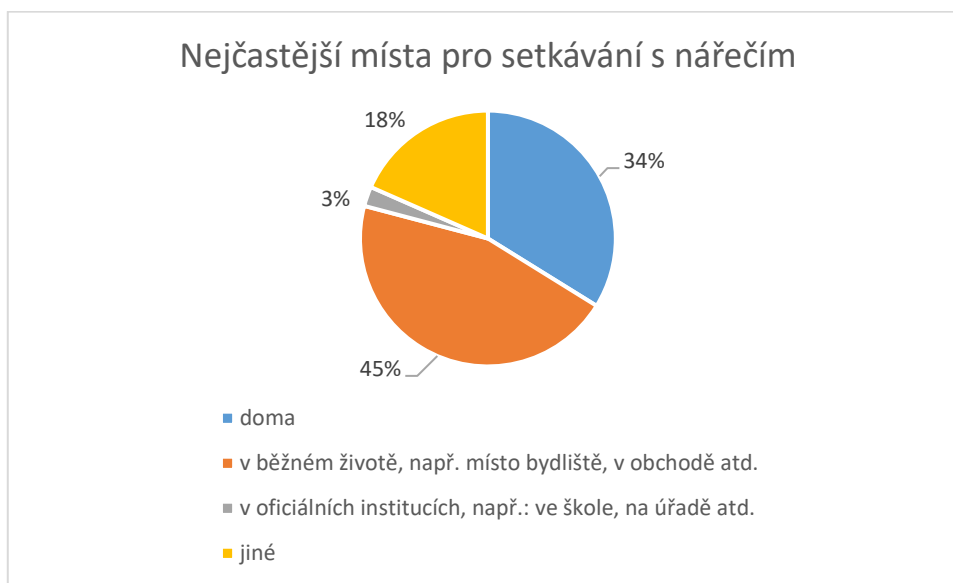
Opět se ukázalo, že respondenti nejsou vystaveni vlivu nářečí každodenně, např. ve škole, a proto nejsou nuceni se nářečí naučit. V odpovědi „jiné“ je vidět odraz toho, že nářečí používají starší generace, než je respondent, např. na návštěvách, u prarodičů. Patnáct procent respondentů používá „po naszymu“ jako „mateřský jazyk“. Dle mého názoru, jsou tito respondenti vystaveni nářečí v domácnostech, nebo v něm komunikují s dalšími uživateli nářečí.

5.1.4 Nejčastější místa pro setkávání se s nářečím

Dialekt bývá nejčastěji využíván pro komunikaci na neoficiální bázi, např. mezi členy domácnosti, s přáteli apod. Vzhledem k rozšířenosti nářečí v tomto regionu mě zajímá, kde se právě mládež setkává s nářečím nejčastěji. V nabídce byly tři možnosti a čtvrtá „jiné“ otevřená pro vlastní odpověď. U této otázky jsem respektovala více než jednu odpověď.

Odpověď „v běžné životě v místě bydliště, např. když jdu do obchodu, na hokej, do společnosti“ se objevovala nejvíce s 45 % (91 odpovědí); o necelou třetinu je na druhém místě odpověď „doma“ s 34 % (68 odpovědí) a na třetím místě je odpověď „jiné“ s 18 % (37 odpovědí). Nejméně respondentů volilo odpověď „v oficiálních institucích, např. na úradě, ve škole atd.“ s 3 % (5 odpovědí).

Mezi nejfrekventovanějšími odpověďmi ve skupině „jiné“ se objevovaly tyto, cituji: „na vesnici“, „s přáteli“, „trénink“ „v oblastech více na východ například Jablunkov“, „v autobuse a u prarodičů“, „starší lidé na ulici“, „základní škola v polském jazyce vyučovacím“, „při setkávání s prarodiči z otcovy strany“, „v kostele a u babi s dědou občas“, „na brigádách a u kamarádů doma“, „v podstatě vůbec“, „blízké kamarádky na mě mluví po naszymu“, „ve městě prarodičů (Jablunkov)“, „sourozenec, přátelé, mimo domov“, „fotbal – Třinec“.

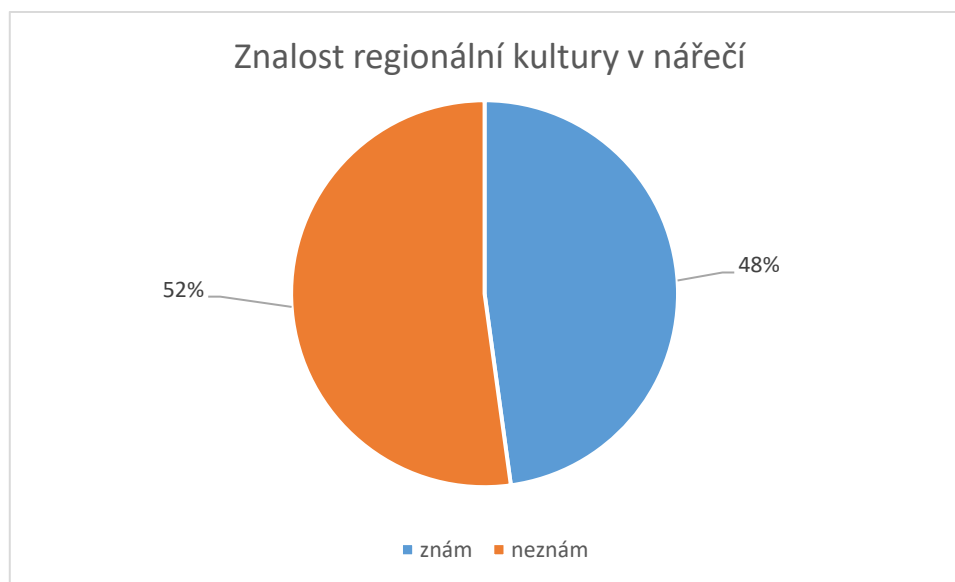
Graf č. 5: Graf ukazující místa, kde se respondenti nejčastěji setkávají s nářečím.

V grafu je vidět, že respondenti nepoužívají nářečí pro komunikaci v oficiální rovině. Domnívám se, že ti, kteří vybrali možnost „doma“ používají nářečí, nebo jej slyší u ostatních členů domácnosti. V možnosti „jiné“ se rovněž objevovaly situace, které je možné zahrnout do běžného života, např. jízda autobusem, trénink, tedy odpověď „v běžném životě, např. místo bydliště, v obchodě atd.“ má ve skutečnosti ještě větší procentuální zastoupení.

5.1.5 Znalost regionální kultury prezentované v nářečí

Oblast bývalého těšínského Slezska má své tradiční slezské kroje, lidové písně, i kulturní akce, kde se představují spolky a hudební skupiny, jež využívají

„po naszymu“ ve své tvorbě. Zeptala jsem se respondentů, zda tuto kulturu znají a zda se do ní zapojují, nebo ne. Na otázku s možnostmi „ano“ a „ne“ odpověděli všichni respondenti. Z celkem 161 studentů 52 % (84 odpovědí) zvolilo odpověď „ne“ a 48 % (77 odpovědí) odpovědělo možností „ano“.

Graf č. 6: Znalost kultury v nářečí.

Respondenty odpovídající kladně jsem požádala, aby napsali název kulturní akce, hudební skupinu, instituci apod. Vůbec nejvíce se opakovala hudební skupina Blaf anebo jejich píseň Cug do Werku, dále událost Gorolski Świento, akce polského PZKO v Bystrici, Dožínky nebo folklórní soubory Lippka, Nowina, Zaolzi, Slezan, Bystrzyca a Slezánek. Mezi méně frekventované přednášky Knihovny Třinec, divadelní hra Šikmý kostel Divadla Petra Bezruče v Ostravě, Jarek Nohavica, Jackové dětem, soutěž pro druhý stupeň základních škol Tata robi ve werku, píseň Hej Gorale! od hudební skupiny Čechomor, Stříhání ovcí Nýdek, Májové slavnosti a stavění májky nebo Šancefest.

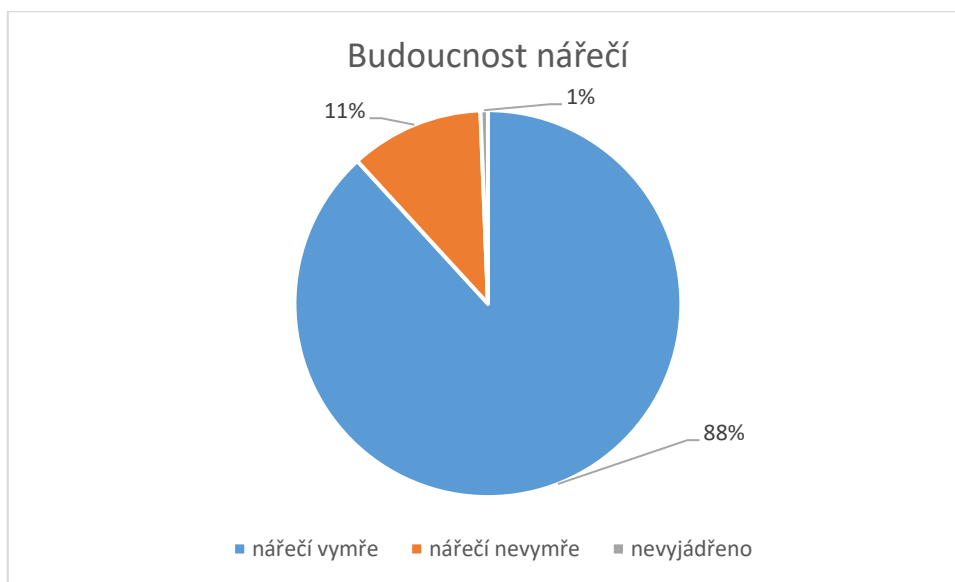
Objevovaly se zde také odpovědi, jež ale nemohou být regionálně ani dialektově zařazeny do tohoto okruhu, a to divadelní soubor Tři tygři, který paroduje ostravskou mluvu a kulturu, Ostravak ostravski – film situovaný do regionu Ostravska. Dále odpověď „Čechomor“ bez uvedení titulu písně – původ skupiny je

svitavsko-pražský, a to i přes to, že zpívají známou píseň Hej Gorale! a další slezské lidové písně. V repertoáru ale mají i české a moravské písně, tedy označení „regionální skupina“ zde nemůže být použito.

Dle mého názoru jsou návštěvy akcí, jako přednáška v knihovně, divadelní hra Šikmý kostel apod., zařízeny z iniciativy školy. Skupina Blaf má své příznivce spíše v generaci prarodičů a rodičů respondentů. Je tedy možné, že právě s touto kapelou se mohou setkat jednak doma, jednak na akcích, jako je Hutnický den a další.

5.1.6 Budoucnost nářečí

Posledním bodem dotazníku je otázka názorová, zda si respondenti myslí, že dialekt přetrvá pro další generace, nebo jej postupem času vymytí jiná forma jazyka, např. pronikání tzv. obecné češtiny do veřejného prostoru, médií atp. Pro jednoduchou představu jsem zde zvolila neodborný výraz „vymření nářečí“, jež pro vyhodnocování nahrazuji výrazem „ustoupení nářečí“. Respondenti odpovědi volili mezi „ano“ a „ne“. Jeden respondent neodpověděl.

Graf č. 7: Graf ukazující životnost nářečí.

Tuto poslední otázku jsem původně neměla v úmyslu zařazovat ani do vyhodnocení, ani do celé bakalářské práce. Nakonec, po získání velkého množství

dat, jsem se ji kvůli pestrým názorům rozhodla do bakalářské práce zařadit. Celkem 88 % (142 odpovědí) respondentů odpovědělo, že nářečí mezi mladou generací ustupuje. Zbýlých 11 % (18 odpovědí) odpovědělo možností „ne“. Jeden student ne zvolil žádnou odpověď.

Respondentům bylo umožněno odůvodnit svůj názor. Některé názory, a to v původní psané podobě cituji. Respondenti zastávající názor, že nářečí nevymizí, argumentují takto: *„Většina mých kamarádů z vedlejších vesnic a měst (Bystřice, Mosty u Jablunkova) tímto jazykem dokáží mluvit.“*, *„Protože se to tady pořád udržuje a většinou, když nářečím mluví rodiče, tak to umí i děti...“*, *„Pohybuji se v okolí hranic s Polskem, kde je vesnický život stále velmi blízký i mladé generaci, která nářečí ovládá dokonale a dokonce se i aktivně snaží o osvětu v širší společnosti.“*, *„Vím, že moji vrstevníci pořád nářečím mluví, a věřím že to přenesou i na další generace.“*

Respondenti zastávající názor vymírajícího nářečí argumentují takto: *„Myslím si, že nářečí pomalu upadá vlivem vymírání starší generace a přes rodinu se hojně nepředává.“*, *„Neboť jim mluví stále méně lidí, ale je to škoda, protože to patří k tomuto regionu.“*, *„Protože kdysi se nejezdilo nikam daleko tak často jako teď a nebyli jsme v kontaktu s pražákama. Teď komunikujeme přes sociální sítě nebo trávíme více času s lidmi z jiných oblastí ČR.“*, *„mladá generace přechází do angličtiny“*, *„Myslím si, že nás spíše ovlivňuje angličtina, než nářečí. Angličtinu slyšíme denně na sociálních sítích, po nashymu jen když navštívíme babičku, či uslyšíme sousedku.“*, *„Většina mladých už nerozumí nebo nemluví v mém okolí.“*, *„protože více lidí mluví normálně hovorovou češtinou, někdo to může brát i jako něco trapného, taky ho to nikdo nemusel naučit a kdyby přece jen jo, tak málokdo mu bude rozumět“*, *„Příklad: Když mí prarodiče potkají své známé, automaticky začnou mluvit nářečím, pokud však já nebo mí rodiče potkají známé mluvíme česky.“*, *„Hodně mladých lidí se nářečí vysmívá. Doma na ně mluvili spisovnou češtinou.“*

Graf dokazuje velkou převahu názorů zastávajících se „vymření“ nářečí. Na druhou stranu, 11 % respondentů (18 odpovědí) zastává názor uchování tohoto nářečí, a to je, dle mého názoru, velmi uspokojivý výsledek.

Výsledky analýzy okruhu bez zřetele na původ rodičů nebo věk ukazují, že respondenti nářečí registrují, setkávají se s ním a poměrně hodně jich také zná

regionální kulturu. Nejvíce nářečím hovořícími členy domácností jsou rodiče a prarodiče. V následující kapitole se zaměřuji na to, jaký vliv může mít původ rodičů/rodiče na znalost nářečí.

5.2 Výsledky výzkumu se zřetelem na regionální původ rodičů

V druhé kapitole praktické části bakalářské práce se zajímám o to, zda je rozdíl mezi rodinami respondentů, kde oba rodiče pochází z oblasti bývalého těšínského Slezska, a rodinami respondentů, kde alespoň jeden rodič není z oblasti bývalého těšínského Slezska, protože pochází z jiné oblasti České republiky nebo z ciziny.

Dotazníky jsem pro tentokrát rozdělila do dvou skupin, které pracovně pojmenovávám: „respondent s rodiči z regionu“ (dále jen „rodiče z regionu“) a „respondenti s rodiči z jiného regionu České republiky nebo zahraničí“ (dále jen „rodiče z jiného regionu nebo zahraničí“). Klíčem pro toto rozdělení jsou odpovědi respondentů na začátku dotazníku, kde každý student vyplnil město nebo obec, kde vyrůstali jeho rodiče. Pak jsem pomocí mapy a definice, která geograficky vymezuje těšínské Slezsko, dotazníky rozdělila.

Nutnou připomínkou je fakt, že v tomto ohledu je poměr skupin nevyvážený, a proto výsledky mohou být zkreslené. V první skupině „rodiče z regionu“ jsem vyhodnocovala 119 dotazníků, zatímco ve druhé skupině „rodiče z jiného regionu nebo zahraničí“ je dotazníků jen 42. I přes tuto komplikaci jsem se rozhodla tuto část výzkumu provést. Učinila jsem tak z důvodu vědomí možného ovlivnění jazykového vývoje jedince prostředím nebo členem rodiny, pochází-li člen rodiny z jiné části České republiky nebo zahraničí. Dále proto, že se může prokázat markantní rozdíl mezi těmito skupinami.

Sleduji zde odpovědi na prvních 6 otázkách, otázky ohledně kultury a názoru na nářečí vynechávám. Z důvodu nevyváženosti počtu dotazníků na jedné a druhé straně, jsem se rozhodla u každé otázky sledovat vždy nejčastěji se opakující odpověď, kterou porovnam s nejvíce frekventovanou odpovědí druhé skupiny. U každé zkoumané otázky uvádím grafy s výsledky obou skupin. Grafy jsou vždy na konci dané kapitoly uvedeny pod sebou ke snadnějšímu porovnávání.

5.2.1 Nářečí v domácnostech – porovnání podle původu rodičů

Nejdříve mě zajímá skupina respondentů s „rodiči z regionu“ a jejich domácnosti. Nejvíce frekventovanou odpovědí je „nářečím doma mluví jen někteří členové domácnosti“ s 65 %, což činí 73 respondentů z celkových 119. Druhá nejčastější

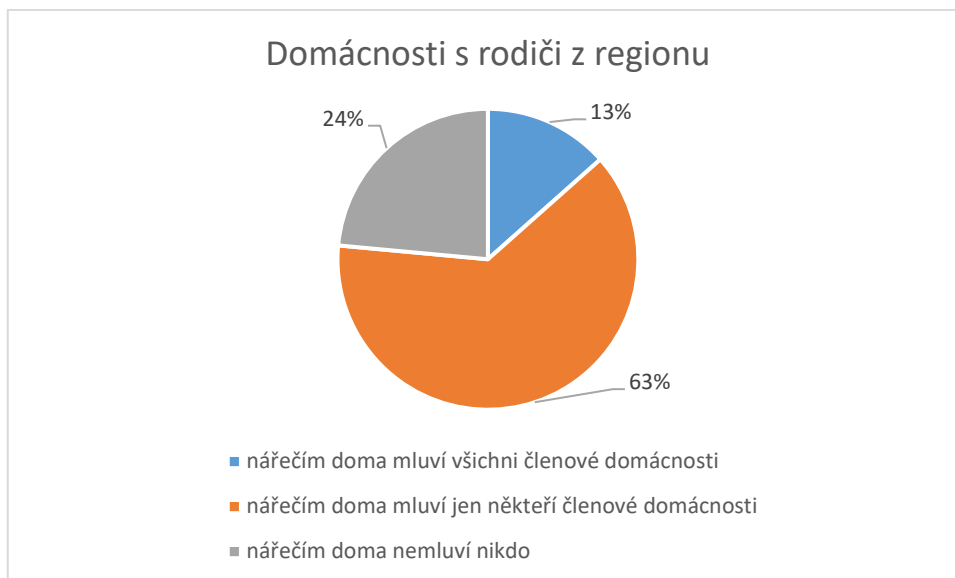
odpověď je „nářečím doma nemluví nikdo“ s 24 % (28 respondentů) a třetí odpověď „nářečím doma mluví všichni členové domácnosti“ se 13 % (16 respondentů).

Druhá v pořadí je skupina respondentů s „rodiči z jiného regionu nebo zahraničí“, kde je celkový počet dotazníků o poznání nižší, a to jen 42. Nejfrekventovanější odpovědí je zde rovněž „nářečím doma mluví jen někteří členové domácnosti“ s 55 % (23 respondentů). Jako druhá se nejvíce objevuje odpověď „nářečím doma nemluví nikdo“ s 43 % (18 respondentů). Poslední odpověď „nářečím doma mluví od narození všichni členové domácnosti“ volily 2 % (1 respondent).

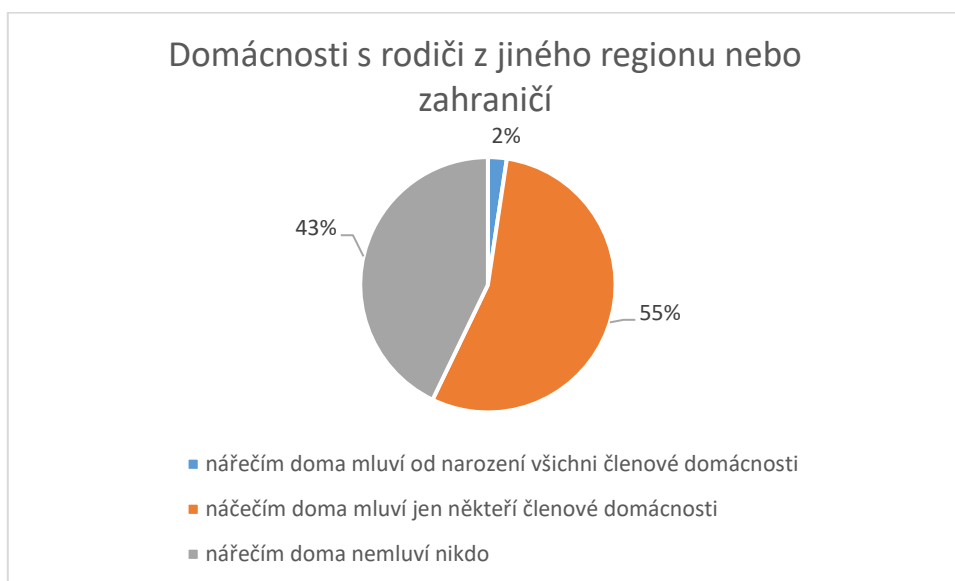
Když porovnáme nejfrekventovanější odpověď první skupiny s nejfrekventovanější odpovědí druhé skupiny, je výsledek stejný. Obě skupiny mají shodu v odpovědi „nářečím doma mluví jen někteří členové domácnosti“, kterou v obou skupinách zvolila vždy nadpoloviční většina. V tomto případě mě zajímá, kterou věkovou skupinu jednotlivé skupiny zvolily.

U první skupiny s „rodiči z regionu“ jsou nejčastěji mluvícími členy domácnosti prarodiče s 53 % (63 respondentů), dalšími jsou rodiče se 41 % (49 respondentů), děti s 5 % (6 respondentů) a poslední jsou prarodiče s 1 % (1 respondent). Ve druhé skupině s „rodiči z jiného regionu nebo zahraničí“ jsou nejčastěji nářečím mluvícími členy domácnosti prarodiče s 57 % (20 respondentů), druzí jsou rodiče s 34 % (12 respondentů) a poslední jsou děti s 9 % (3 respondenti). Zde jsou tedy výsledky opět srovnatelné, jelikož nejčastěji mluvícími členy jsou prarodiče. Ve výsledcích rodičů skupiny s „rodiči z jiného regionu nebo zahraničí“, je vidět procentuální pokles, který ale není markantní. Jak již bylo výše zmíněno, takovýto výsledek vznikl kvůli nevyváženosti počtu respondentů v jednotlivých skupinách, proto je nerelevantní.

Jak lze vidět v grafech, v domácnosti s „rodiči z regionu“ je mnohem běžnější, že některý z členů domácnosti mluví nářečím nebo doma mluví nářečím všichni členové. Domnívám se, že ve skupině s „rodiči z jiného regionu nebo zahraničí“ doma nemluví právě ten rodič, který není z regionu těšínského Slezska. Zde je možné říct, že nářečí je mnohem více používáno v rodinách, v nichž jsou všichni členové domácnosti původem z těšínského Slezska.

Graf č. 8: Graf ukazující domácnosti skupiny s „rodiči z regionu“.

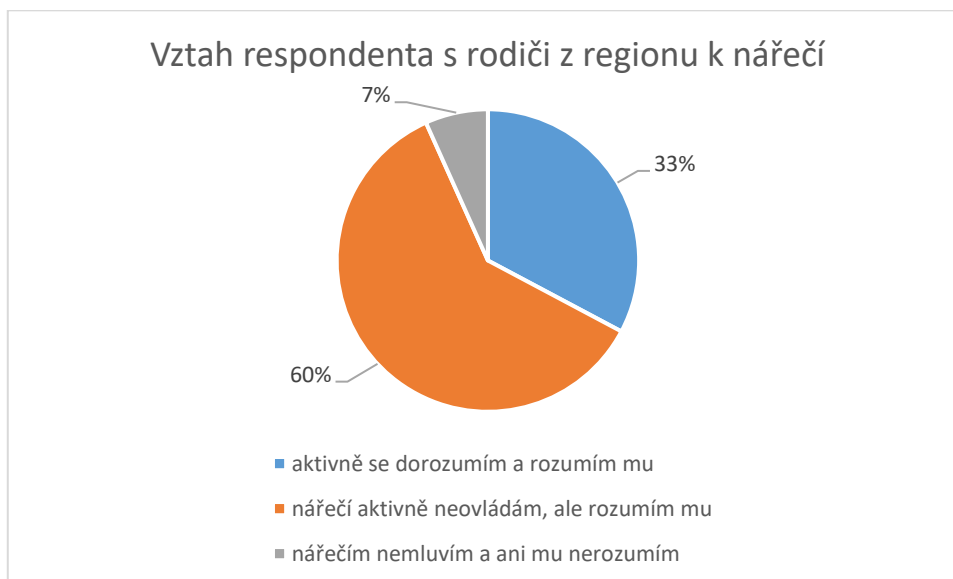
Graf č. 9: Graf ukazující domácnosti skupiny s „rodiči z jiného regionu nebo zahraničí“.

5.2.2 Vztah respondenta k nářečí

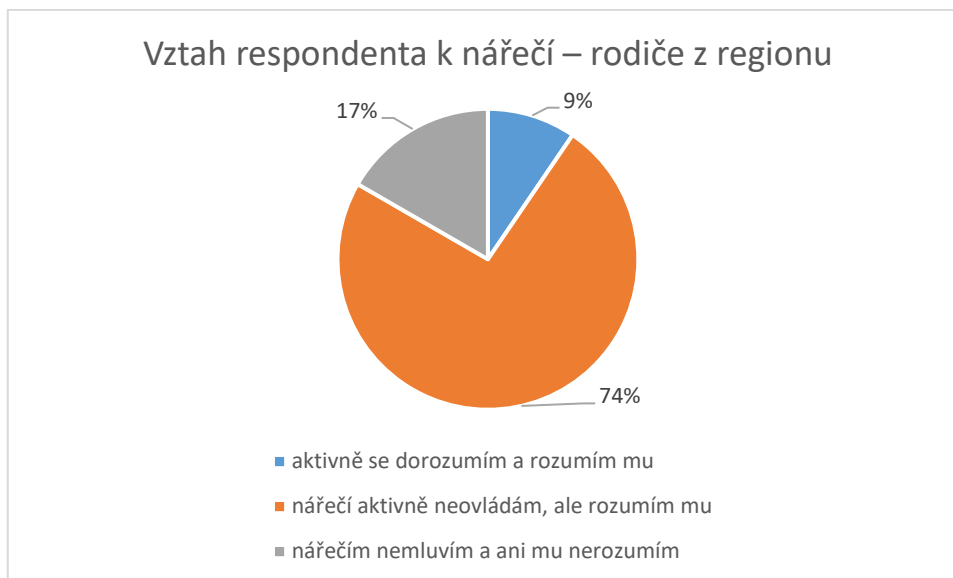
Dalším okruhem, který by mohl být ovlivněn původem rodičů, je vztah respondenta k nářečí. Zde mě zajímá, zda respondent, který vyrůstal v rodině s oběma rodiči pocházejících z regionu, bude mít větší znalost a kompetence k používání a znalosti nářečí než respondent s opačným původem rodičů.

Na prvním místě zde předložím výsledky týkající se skupiny respondentů s „rodiči z regionu“. Respondenti volili v 60 % (72 respondentů) odpověď „nářečí aktivně neovládám, ale rozumím mu“, čili stejně jako při celkovém vyhodnocení všech 161 dotazníků. Pořadí druhé a třetí odpovědi také zůstalo stejné. Odpověď „aktivně se dorozumím a rozumím mu“ zvolilo 33 % (39 respondentů), možnost „nářečím nemluvím a ani mu nerozumím“ zvolilo 7 % (8 respondentů).

Pozměněné výsledky v pořadí jsem zaznamenala u druhé skupiny s „rodiči z jiného regionu nebo zahraničí“. Nejčastější odpověď je, stejně jako u první skupiny, odpověď „nářečí aktivně neovládám, ale rozumím mu“, kterou zvolilo 74 % (31 respondentů). Jako druhou ale respondenti nejčastěji vybírali možnost „nářečím nemluvím a ani mu nerozumím“ se 17 % (7 respondentů) a poslední se umístila možnost „aktivně se dorozumím a rozumím mu“ s 9 % (4 respondenti).

Graf č. 10: Graf ukazující vztah respondentů ze skupiny s „rodiči z regionu“ k nářečí.

Graf č. 11: Graf ukazující vztah respondentů ze skupiny s „rodiči z jiného regionu nebo zahraničí“ k nářečí.

Jak lze spatřit v grafech, respondenti s „rodiči z regionu“ mají pozitivnější vztah k nářečí – buď jej ovládají a rozumí mu, nebo ho neovládají, ale rozumí mu. Dle mého názoru, k tomuto mohlo dojít právě vlivem rodičů. Jestliže oba rodiče umí „po naszymu“, nebo mu alespoň rozumí, je pravděpodobnější, že se respondent do kontaktu s nářečím také dostane.

5.2.3 Způsob osvojení znalosti nářečí – porovnání podle původu rodičů

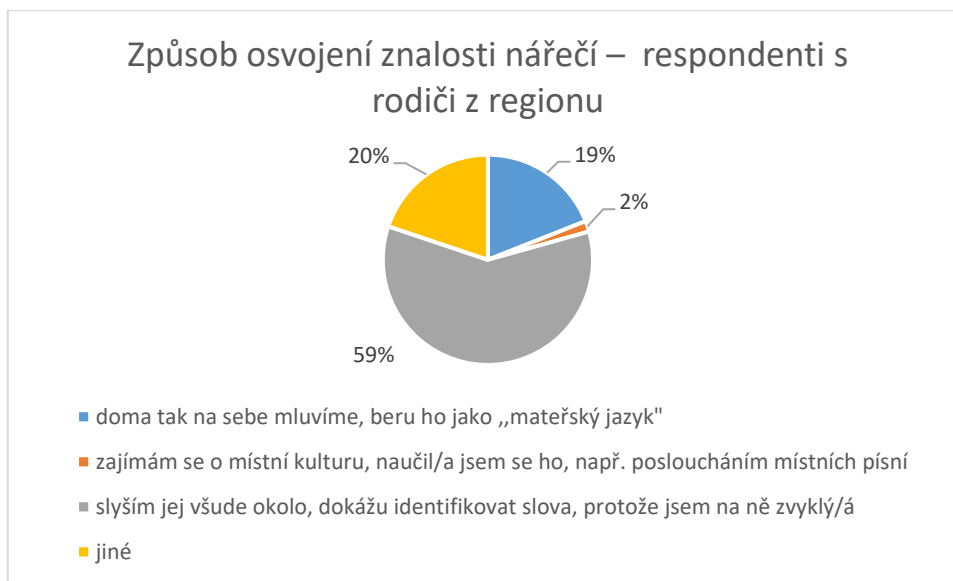
V dotazníku jsem požádala ty, kteří svůj vztah k nářečí hodnotili tak, že nářečí ovládají nebo mu rozumí, aby odpověděli na otázku, jakým způsobem se nářečí naučili, či odkud ho znají. U této otázky jsem respektovala výběr více možností, z důvodů, které vysvětluji výše (viz 4.1.3).

U první skupiny s „rodiči z regionu“ bylo celkem zaznamenáno 121 vybraných možností. Tou, kterou respondenti vybírali nejvíce, je „slyším jej všude okolo, dokážu identifikovat slova, protože jsem na ně zvyklý/á“ v 59 % (72 respondentů). Na dalších místech jsou pak zvoleny odpovědi, sestupně: „jiný způsob“ ve 20 % (24 respondentů); „doma tak na sebe mluvíme, beru ho jako ‚mateřský jazyk‘“ v 19 % (23 respondentů)

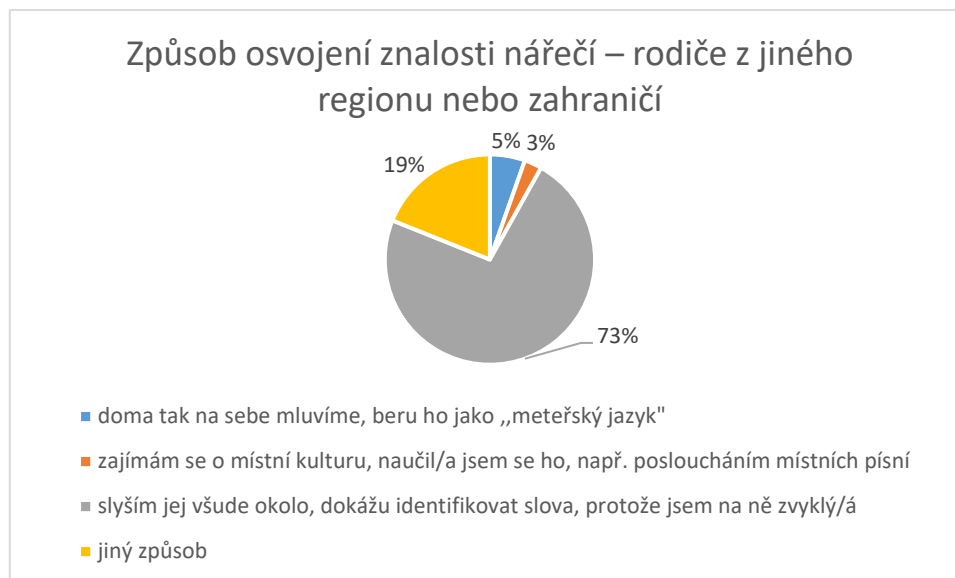
a možnost „zajímám se o místní kulturu, naučil/a jsem se ho, např. posloucháním místních písní“ ve 2 % (2 respondenti).

Stejně pořadí je zaznamenáno u druhé skupiny s „rodiči z jiného regionu nebo zahraničí“, avšak s rozdílem v kvantitě. Celkem bylo označeno 37 možností. Pořadí vypisují od nejfrekventovanější odpovědi k nejméně volené: „slyším jej všude okolo, dokážu identifikovat slova, protože jsem na ně zvyklý/á“ v 73 % (27 respondentů); „jiný způsob“ v 19 % (7 respondentů); „doma tak na sebe mluvíme, beru ho jako ‚mateřský jazyk‘“ v 5 % (2 respondenti); „zajímám se o místní kulturu, naučil/a jsem se ho, např. posloucháním místních písní“ ve 3 % (1 respondent).

Zde upozorňuji na poměrně velký rozdíl, ke kterému došlo při srovnávání výběru možnosti „doma tak na sebe mluvíme, beru ho jako ‚mateřský jazyk‘“. Odpověď se u obou skupin umístila na druhém místě. Skupina s „rodiči z regionu“ zvolila tuto možnost ve 23 %, druhá skupina s „rodiči z jiného regionu nebo zahraničí“ zvolila tuto možnost jen v 5 %.

Graf č. 12: Graf uvádějící způsob, jakým se respondenti s „rodiči z regionu“ nářečí naučili.

Graf č. 13: Graf ukazující, jakým způsobem se respondenti s „rodiči z jiného regionu nebo zahraničí“ nářečí naučili.

Ani u jedné skupiny nelze dle grafů nalézat zájem o místní kulturu. Na druhou stranu, alespoň někteří respondenti z obou skupin se k této možnosti přihlásili. I přesto, že skupina s „rodiči z jiného regionu nebo zahraničí“ nejčastěji (a více než druhá skupina) vybírala možnost „slyším jej všude okolo, dokážu identifikovat slova, protože jsem na ně zvyklý/á“, našli se i tací, kteří doma používají nářečí jako „mateřský jazyk“.

5.2.4 Místa pro setkávání se s nářečím – porovnávání podle původu rodičů

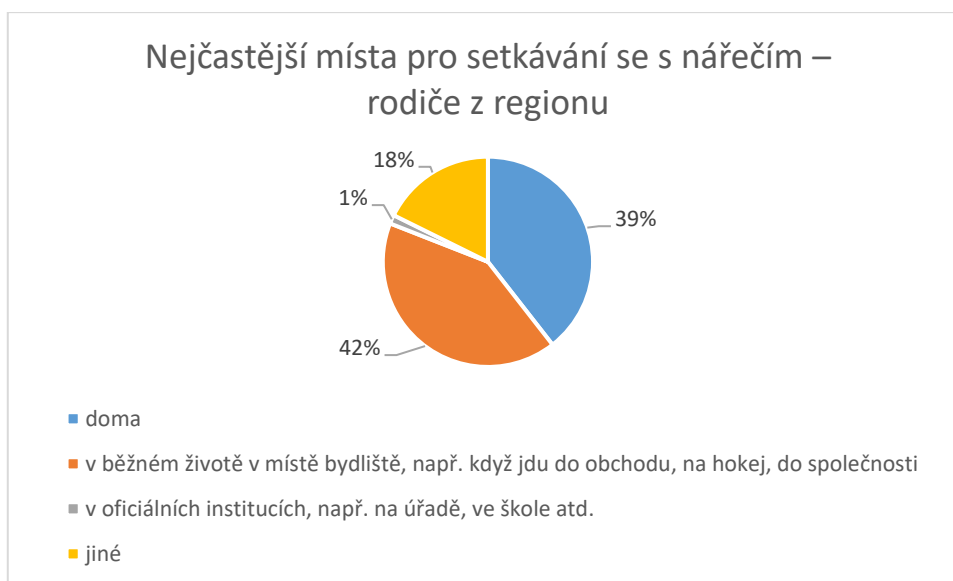
V poslední otázce, kterou jsem zahrnu do vyhodnocování v této skupině, mě zajímalo, zda může původ rodičů ovlivnit to, kde nejvíce respondenti nářečí vnímají, například z důvodu akumulace nářečí na vesnicích nebo při běžném životě. U této otázky je možno vybrat více než jednu odpověď, proto byl celkový počet zaznamenaných odpovědí 147.

Skupina s „rodiči z regionu“ nejvíce vybírala možnost „v běžném životě v místě bydliště, např. když jdu do obchodu, na hokej, do společnosti“ s 42 % (61 respondentů). Jako druhou pak vybírali možnost „doma“ ve 39 % (58 respondentů),

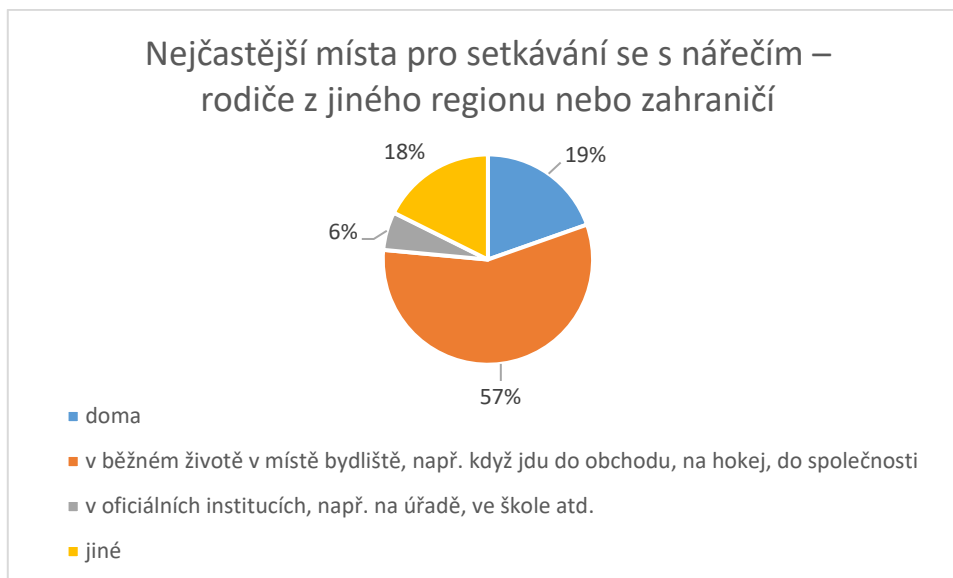
třetí pak možnost „jiné“ v 18 % (26 respondentů) a poslední s 1 % „v oficiálních institucích, např. na úřadě, ve škole atd.“ (2 respondenti).

I tentokrát je pořadí u druhé skupiny stejné, a to i přes odlišnost původu rodičů. Nejvíce frekventovanou odpovědí je „v běžném životě v místě bydliště, např. když jdu do obchodu, na hokej, do společnosti“ s 57 % (29 respondentů), druhá je možnost „doma“ vybraná 19 % respondentů (10 respondentů), třetí je možnost „jiné“ s uvedeným slovním komentářem, kterou volilo 18 % dotázaných (9 respondentů) a poslední možnost „v oficiálních institucích, např. na úřadě, ve škole atd.“ byla vybraná 6 % dotázaných (3 respondenti).

I přes to, že se odpověď „v oficiálních institucích, např. na úřadě, ve škole atd.“ umístila u obou skupin na posledním místě a byla vybrána dohromady jen 5 studenty, z výzkumu vyplývá, že respondenti s „rodiči z jiného regionu nebo zahraničí“ registrují používání nářečí v oficiálních institucích více než studenti s „rodiči z regionu“.

Graf č. 14: Graf ukazující místa (instituce), na kterých se respondenti s „rodiči z regionu“ nejčastěji setkávají s nářečím.

Graf č. 15: Graf ukazující místa (instituce), na kterých se respondenti s „rodiči z jiného regionu nebo zahraničí“ nejčastěji setkávají s nářečím.

Dle mého očekávání vybírala skupina s „rodiči z regionu“ více možnost „doma“. Skupina „s rodiči z jiného regionu nebo zahraničí“ se nejvíce s nářečím setkává v běžném životě. Na druhou stranu, 19 % respondentů ze skupiny s „rodiči z jiného regionu nebo zahraničí“ se s nářečím setkává doma, a to považují za nečekaný výsledek. K tomuto mohlo dojít, jak se domnívám, i z důvodu bydlení s prarodiči, kteří mluví (dle výsledků) „po naszymu“ nejčastěji.

Tato kapitola, rozdělená do skupin podle původu rodičů respondentů ukazuje, jaký vliv může mít původ rodičů na užívání nářečí v domácnostech. Jelikož jsou obě skupiny nevyvážené v počtu respondentů, jedná se o výsledky poněkud zkreslené. Avšak i přes to lze najít rozdíly mezi oběma skupinami, zejména v tom, kde se nejčastěji s nářečím setkávají, či jak si nářečí osvojili.

5.3 Rozdíl mezi mladšími a staršími studenty

Původním záměrem posledního rozboru praktické části práce bylo zaměřeni se na rozdíly v dotaznících vyplněných 15letými a 19letými studenty. Důvodem pro porovnávání právě těchto, od sebe ne příliš věkově vzdálených skupin je přechod ze základní na střední školu a nedávná, nebo dávná změna prostředí, v němž se nyní studenti pohybují. V případě 15letých studentů jedná o nezletilé studenty, v případě 18letých a 19letých studentů se jedná o osoby právně dospělé.

Problémem u tohoto okruhu je situace, že dotazníků vyplněných 15letými studenty je 45, a těch, vyplněných 19letými studenty jen 15. Proto jsem se nakonec rozhodla přidat k 19letým studentům i studenty 18leté (navštěvující také maturitní ročník). Tímto krokem jsem navýšila počet dotazníků o 38. Níže tedy nakonec porovnávám 45 respondentů 15letých s 53 respondenty 18letými a 19letými. Cílem pro tuto část je zjistit, zda zdánlivě malý věkový rozdíl může být rozhodující při užívání nářečí a znalosti kultury.

5.3.1 Nářečí v domácnostech – porovnání věkových skupin

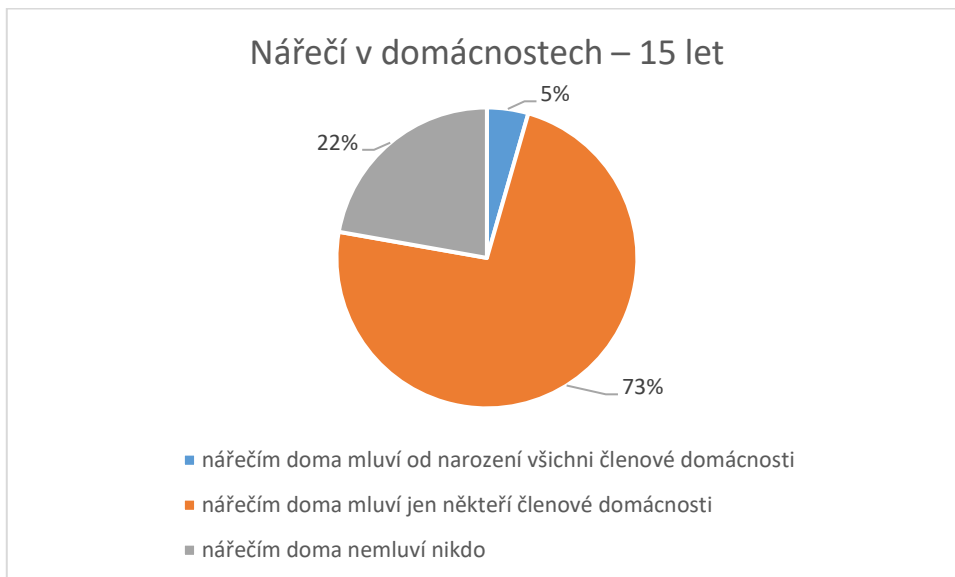
Skupina 15letých studentů se v 73 % (33 odpovědi) shoduje na možnosti „nářečím doma mluví jen někteří členové domácnosti“. Méně shodné byly odpovědi druhé skupiny, která vybrala tuto možnost jen v 53 % (28 odpovědi).

U této otázky respondenti vybírali nejčastěji mluvícího člena domácnosti a shodně vybrali skupinu „prarodiče“. U 15letých v 56 % (29 odpovědi), u 18–19letých v 51 % (22 odpovědi). Patnáctiletí dále vybrali „rodiče“ s 38 % (20 odpovědi) a „děti“ s 6 % (3 odpovědi). U 18–19letých se pořadí neměnilo, přesněji to byli „rodiče“ s 40 % (17 odpovědi), „děti“ se 7 % (3 odpovědi) a objevila se možnost „jiné“ nahrazena slovy „praprarodiče“ se 2 % (1 odpověď).

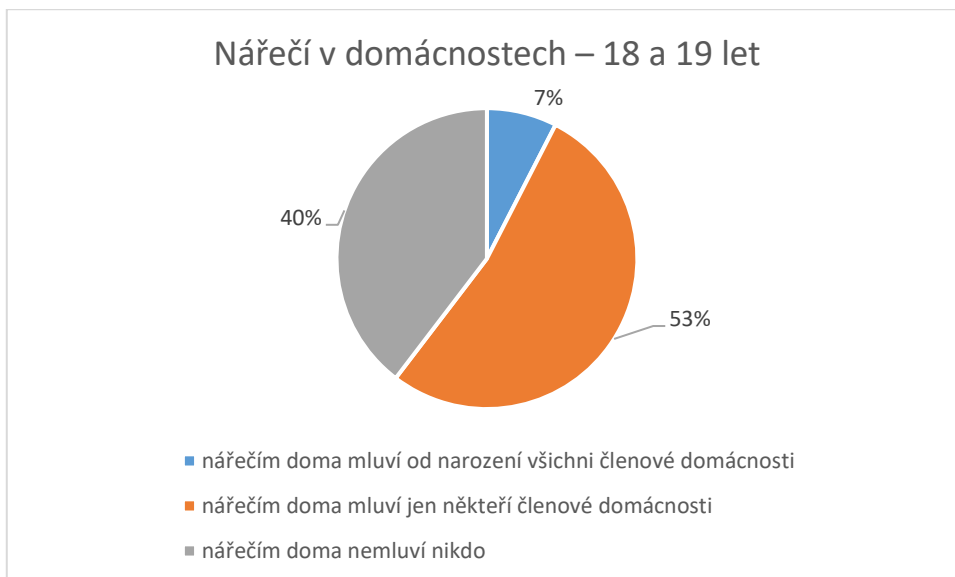
Druhá v pořadí se u 15letých studentů objevuje nejčastěji možnost „nářečím doma nemluví nikdo“ s 22 % (10 odpovědi) a třetí „nářečím doma mluví od narození všichni členové domácnosti“, kterou zvolilo 5 % respondentů (2 odpovědi).

Osmnáctiletí a devatenáctiletí studenti volili možnost „nářečím doma nemluví nikdo“ o poznání častěji, a to v 40 % (21 odpovědi). Třetí možnost „nářečím doma

mluví od narození všichni členové domácnosti“ ani tentokrát příliš frekventovaná nebyla a zvolilo ji 7 % respondentů (4 odpovědi).

Graf č. 16: Graf ukazující odpovědi skupiny 15letých respondentů.

Graf č. 17: Graf ukazující odpovědi skupiny 18–19letých respondentů.

I přes malý věkový rozdíl je vidět, že v domácnostech 15letých respondentů je běžnější, že někdo z domácnosti mluví „po naszymu“. Ve druhé skupině je větší množství domácností, kde se „po naszymu“ nemluví vůbec. Výsledky ukazují, že od narození doma používá „po naszymu“ přibližně stejné množství respondentů v jedné i v druhé skupině.

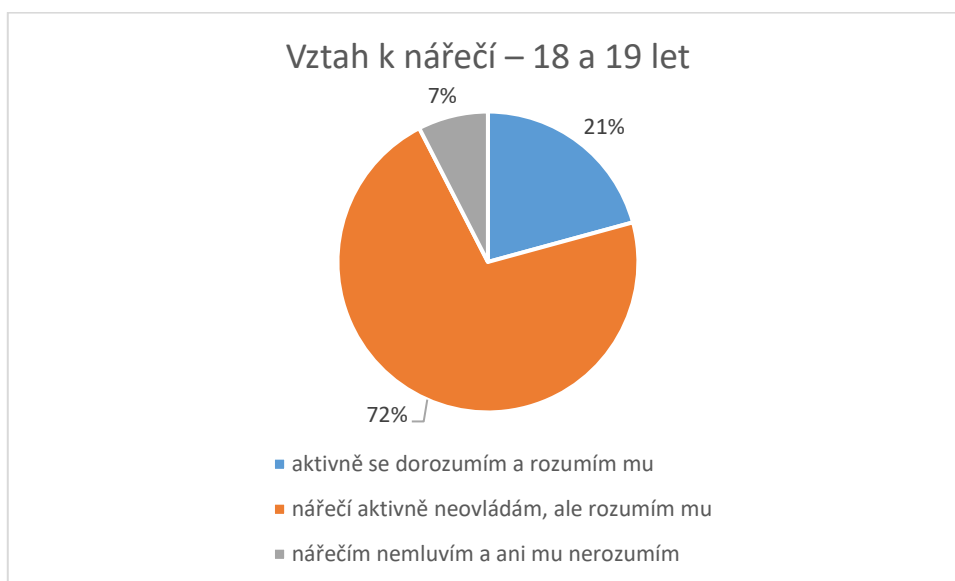
5.3.2 Vztah k nářečí – porovnání věkových skupin

U otázky vztahu k nářečí se prokázaly stejné výsledky u obou skupin lišící se pouze odchylkami v procentech. Patnáctiletí respondenti vybírali nejčastěji z možnosti „nářečí aktivně neovládám, ale rozumím mu“, a to v 62 % (28 odpovědí). U osmnáctiletých a devatenáctiletých byla tato odpověď zvolena v 72 % (38 odpovědí). Výsledky se v tomto případě neliší od výsledků z první části výzkumu zkoumající všechny dotazníky bez ohledu na věkovou složku a regionální původ (celkem 64 % ze 161 respondentů). Na druhém místě se v odpovědi „aktivně se dorozumím a rozumím mu“ shodly obě skupiny. U 15letých odpověď zvolilo 29 % respondentů (13 odpovědí) a u 18–19letých odpověď zvolilo 21 % respondentů (11 odpovědí). Třetí možnost „nářečím nemluví a ani mu nerozumím“ vybírali studenti nejméně, přesněji u 15letých to dělá 9 % (4 odpovědi), u 18–19letých odpovědi činily 7 % (4 odpovědi).

Výsledky této otázky jsou ve skupinách veskrze stejné. Vztah k nářečí mohou formovat také vztahy (přátelství, partnerství atd.) ve škole. Domnívám se, že vzhledem k tomu, že všichni respondenti navštěvují stejné gymnázium, výsledky se ani příliš lišit nemohou.

Graf č. 18: Graf ukazující vztah 15letých respondentů k nářečí.

Graf č. 19: Graf ukazující vztah 18–19letých respondentů k nářečí.

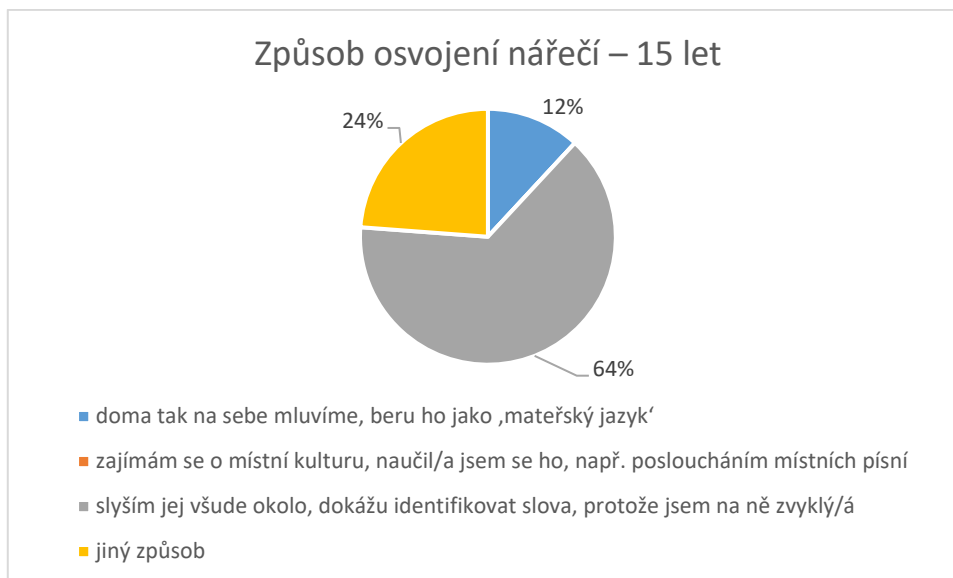
5.3.3 Způsob osvojení si nářečí – porovnání věkových skupin

Nejdříve bych chtěla poukázat na fakt, že odpověď „zajímám se místní kulturu, naučil/a jsem se ho, např. posloucháním místních písní“ nevolil ani v jedné skupině nikdo. U věkové skupiny 18–19letých studentů celkem 5 respondentů nevyjádřilo svůj

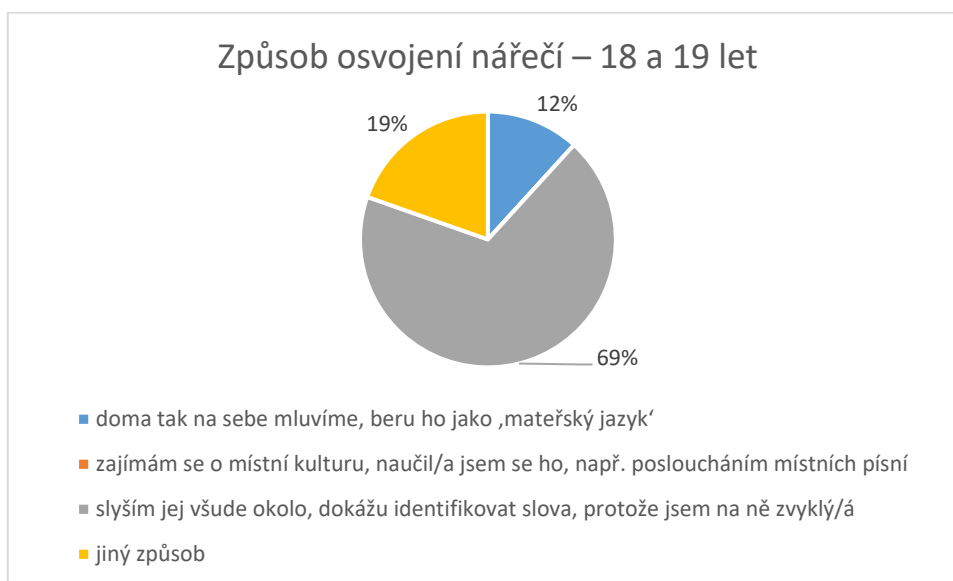
názor. Tato otázka navazuje na předchozí otázku a umožňuje výběr více než jedné možnosti.

Tato otázka opět přinesla velmi vyvážené odpovědi a pořadí odpovědí se u skupin shodovalo. Nejvíce studenti volili možnost „slyším jej všude okolo, dokážu identifikovat slova, protože jsem na ně zvyklý/á“. Stejně to tak bylo ve vyhodnocení výsledků všech 161 dotazníků, kde odpověď volilo 62 % respondentů. U věkových skupin to bylo v případě 15letých 64 % (27 odpovědí) a 18–19letých 69 % (35 odpovědí). Patnáctiletá skupina jako další volila možnost „jiný způsob“ ve 24 % (10 odpovědí), kde napsali svoje odpovědi, citují: „*Rozumím mu, jelikož je podobný nářečí, kterým mezi sebou mluví rodina ze Slovenska.*“, „*rozumím tak 5 slov maximálně*“, „*taťka tak mluví s babičkou*“, „*většinou slovům rozumím, protože slyším, jak se mezi sebou baví mí příbuzní*“ a další. Třetí nejčastější se stala „doma tak na sebe mluvíme, беру ho jako „mateřský jazyk“, kterou zvolilo 12 % dotázaných (5 respondentů). Shodné pořadí vykryštovalo u spojení 18letých a 19letých, tedy „jiný způsob“ v 19 % (10 respondentů) s těmito příklady, citují: „*blízké kamarádky na mě mluví po naszymu*“, „*mluví tak prarodiče na návštěvách*“, „*doma v komunikaci s prarodiči, v komunikaci s kamarády*“ a další. Když neberu v potaz volbu týkající se kultury, nejméně vybíranou se stala možnost „doma tak na sebe mluvíme, беру ho jako „mateřský jazyk“, kterou zvolilo 12 % dotázaných (6 respondentů).

Výsledky se opět, jako v předchozí otázce, příliš neliší. Nejčastější odpovědí je v obou skupinách ta, že nářečí slyší všude okolo sebe. Tento fakt může, podle mého názoru, opět způsobovat stejné prostředí, ve kterém se obě skupiny každodenně nachází. Ani u jedné skupiny se neprojevil zájem o místní kulturu.

Graf č. 20: Graf ukazující odpovědi 15leté skupiny, týkající se toho, jak se respondenti naučili nářečí.

. Graf č. 21: Graf ukazující odpovědi 18–19leté skupiny, týkající se toho, jak se respondenti naučili nářečí.

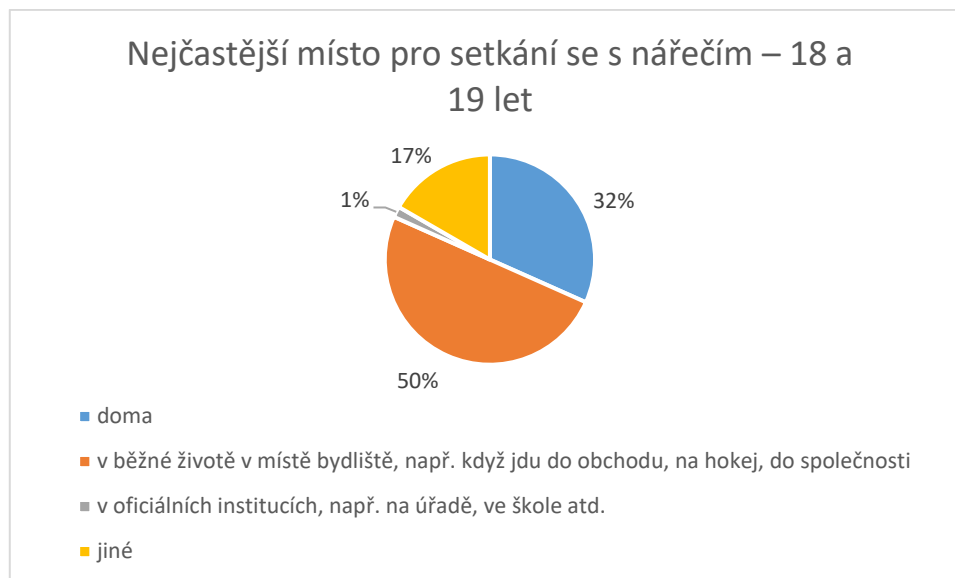
5.3.4 Místa pro setkávání se s nářečím – porovnání věkových skupin

V další otázce jsem se studentů ptala na jejich názor, kde se podle nich nejčastěji setkávají s používáním nářečí, přičemž mohli vybírat více než jednu možnost.

Výsledky u obou skupin dopadly opět srovnatelně s žádnou větší odchylkou. Přesně 50 % 15letých respondentů (30 odpovědí) si jako svou odpověď (nebo jednu ze svých odpovědí) vybralo možnost „v běžném životě v místě bydliště, např. když jdu do obchodu, na hokej, do společnosti“. Tuto odpověď ve skupině 18–19letých zvolilo 44 % dotázaných (23 odpovědí). Druhá nejčastější odpověď se shodovala u obou skupin. Byla jí možnost „doma“, přičemž v 15leté skupině ji zvolilo 37 % dotázaných (19 odpovědí), ve skupině 18–19leté ji zvolilo 32 % studentů (19 odpovědí). Patnáctiletí jako třetí v pořadí zvolili možnost „jiné“, a to v 17 % (9 odpovědí) a nejméně možnost „v oficiálních institucích, např. na úřadě, ve škole atd.“ ve 2 % (1 odpověď). Jako „jiné“ uváděli například, citují: „na rodinných akcích, návštěvě prarodičů“, „u prarodičů“ a další. Osmnáctiletí a devatenáctiletí respondenti zachovali pořadí stejné, přesněji v 17 % (10 odpovědí) zvolili možnost „jiné“ a v 1 % (1 odpověď) možnost „v oficiálních institucích, např. na úřadě, ve škole atd.“ Jako „jiné“ zaznamenávali odpovědi, citují: „mezi kamarády – Vendryně, Bystřice, Návst“, „ve městě prarodičů (Jablunkov)“, „mezi přáteli“, „na návštěvě u prarodičů“, „základní škola v polském jazyce“ a další.

Graf č. 22: Graf ukazující místa (instituce), na kterých se 15letí respondenti nejčastěji setkávají s nářečím.

Graf č. 23: Graf ukazující místa (instituce), na kterých se 18–19letí respondenti nejčastěji setkávají s nářečím.

Nelze konstatovat jinak, než že výsledky se opět neliší. Domnívám se, že je věková skupina 15letých a skupina 18–19letých od sebe příliš málo věkově vzdálená na to, aby ovlivnila výsledky.

5.3.5 Znalost kultury prezentované v nářečí – porovnání věkových skupin

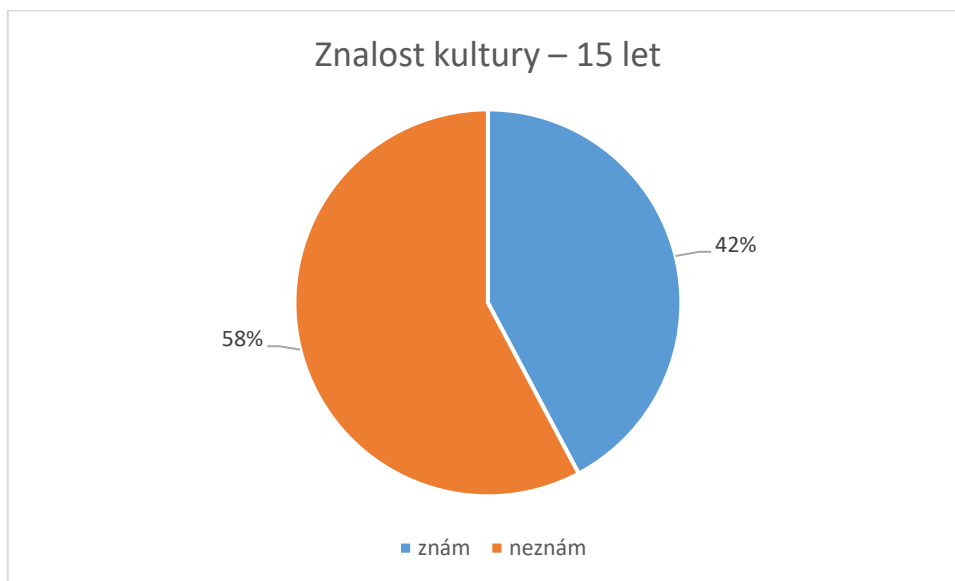
V poslední vyhodnocované otázce, jsem se respondentů ptala na to, zda znají kulturní akce, spolky nebo hudební skupiny, které prezentují svou tvorbu v nářečí. Tentokrát jsem mezi skupinami zaznamenala rozdíl. Ve skupině tvořené 15letými studenty uvedlo 42 % dotázaných (19 odpovědí), že kulturu znají a setkávají se s ní i osobně (citace uvedené dále v textu) a zbylých 58 % studentů (26 odpovědí) uvedlo neznalost žádné ze zmiňovaných forem kultury. Na druhé straně je skupina tvořená 18letými a 19letými studenty vyrovnanější, i přesto byla odpověď „znám“ frekventovanější. Z celkových 53 respondentů zvolilo 51 % (27 odpovědí) odpověď „znám“, jen o jednoho respondenta méně volilo odpověď „neznám“, přesněji 49 % (26 odpovědí).

U možnosti „jiné“ respondenti měli prostor vyjádřit slovně svůj názor a vypsát spolky, akce a skupiny, které znají. Ty nejvíce opakované 15letých jsou: Blaf, akce

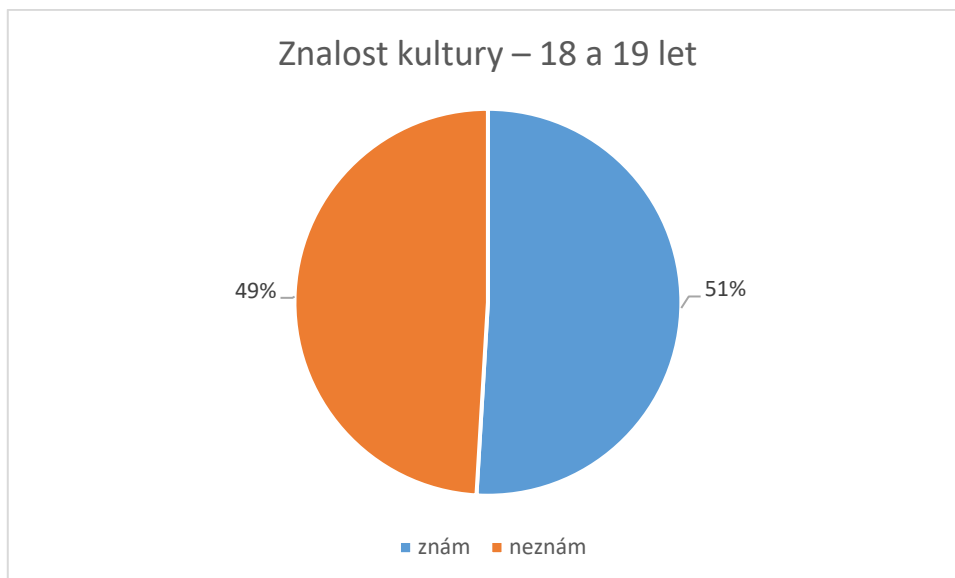
PZKO, akce Gorol (Mosty u Jablunkova), Cug do werku, akce Gorolski Świento, Jaromír Nohavica, soutěž Tata robi ve Werku a další.

Skupina 18letých a 19letých uváděla tyto kulturní akce: Gorolski Świeto, Jacki, Blaf, Werkovy Cug – píseň, přednáška o „po naszymu“, akce Gorol a další.

V této otázce se slovní odpovědi příliš nelišily. Nejčastější odpovědí zůstala hudební skupina Blaf a jejich píseň Cug do Werku nebo spolek PZKO.

Graf č. 24: Graf ukazující znalost kultury 15letých respondentů.

Graf č. 25: Graf ukazující znalost kultury 18–19letých respondentů.

V tomto případě projevila 15letá skupina větší znalosti kulturního dění v regionu. Skupiny nejsou vyvážené a nelze zobecňovat, ale přesto se domnívám, že zde může mírnou odchylku způsobovat přechod ze základní na střední školu. Studenti na gymnázium dojíždějí z různých okolních vesnic a mohou být ještě stále součástí, např. tanečního souboru. Osmnáctiletí a devatenáctiletí samozřejmě mohou také dojíždět a být součástí spolků, ale mohou se již orientovat na svou budoucí kariéru.

V této kapitole, rozdělené do dvou skupin podle věku respondentů jsem dospěla k závěru, že rozpětí 15 až 18–19 let je příliš malé na to, aby se zde objevovaly výraznější odchylky. Jelikož jsou, stejně jako v předchozí kapitole, rozdělené skupiny nevyvážené, jedná se poněkud zkreslené a jen orientační výsledky.

6. Diskuse

Při hledání odborné literatury zabývající se tematikou těšínského nářečí jsem nejčastěji narážela na studie jazykovědkyně Ireny Bogoczové, narozené v Českém Těšíně a působící na Ostravské univerzitě v Ostravě. Kromě již zmíněné literatury, ze které jsem výše výrazně vycházela, mě zaujala její zpráva o dotazníkovém průzkumu nazvaná *Jazyková komunikace mládeže na dvojjazyčném území českého Těšínska* (1993). Irena Bogoczová sbírala data týkající se místního nářečí na území českého Těšínska od května do června v roce 1991. Mezi její respondenty patřili studenti středních škol a vysoké školy v Ostravě, vždy s podmínkou původu z oblasti dvojjazyčného území. Tyto školy byly nejen s českým jazykem vyučovacím, ale i s polským jazykem vyučovacím, což je hlavní faktor odlišující můj výzkum. (Bogoczová, 1993, str. 3–5)

Bogoczová u respondentů sleduje jejich jazykové kompetence, komunikační kompetence a jazykové povědomí. Autorka uvádí, že: „...místní mládež je zpravidla bilingvní (česko-polská) nebo alespoň diglosní. Proto jsme příliš velkou pozornost nevěnovali otázkám, jež by pouze potvrzovaly tuto skutečnost. Naším úkolem bylo spíše probádat rozsah a frekvenci používání tohokterého jazyka (jazykového útvaru) v každodenní komunikaci.“ (Bogoczová, 1993, str. 47) Výzkum se zejména zabýval jazykovými a řečovými schopnostmi s okrajovým zaměřením na úroveň vědomostí v mateřském jazyce na území, v němž vyrůstali (Bogoczová, 1993, str. 48).

Naproti tomu mnou prováděný výzkum se zaměřuje na školu s českým jazykem vyučovacím a zabývá se pouze nářeční otázkou: vztah k nářečí, komunikační kompetence v nářečí (rodinný komunikační kanál) a znalost místní kulturního dění prezentovaného v nářečí. Rozpětí 15–19 let je v mém případě užší než v případě Bogoczové, která dotazníky předložila studentům střední, ale i vysoké školy.

Jedna otázka z výzkumu Bogoczové se zabývá podobným tématem, na které jsem se respondentů ptala také. Zajímalo mě, na jakém místě se nejčastěji setkávají s používáním nářečí. Nejméně frekventovanou odpovědí se ve všech okruzích stala možnost „v oficiálních institucích, např. na úřadě, ve škole atd.“, kterou zvolilo pouhých 5 dotázaných z celkových 161. Bogoczová se svých respondentů ptala na otázku: „Kterého jazyka používáte v úředním styku, v rozhovorech

s administrativními pracovníky, příslušníky bezpečnostních složek apod.: polštiny (p.), češtiny (č.), nářečí (n.)?“ (Bogoczová, 1993, str. 65). Když vyselektuji polské žáky a studenty a budu brát v úvahu pouze ty české, tak je patrné, že ze 30 žáků používá vždy český jazyk 29, převážně používá český jazyk 1 respondent a nářečí používá 8 respondentů výjimečně (zde respondenti mohli volit více než jednu možnost). Všech 9 studentů vysoké školy zvolilo pro danou situaci vždy český jazyk, nářečí nezvolil nikdo. (Bogoczová, 1991, str. 65)

Studie Bogoczové je stará 30 let, i přesto se naše výsledky v mnohém neliší. Stejně jako mí respondenti, tak i ti Bogoczové používají v oficiálních institucích spíše český jazyk. Na druhou stranu, i to malé množství (v mém případě 5 dotázaných, v případě Bogoczové 8 respondentů) používá v těchto situacích nářečí. Kdybych naprosto zjednodušila celý výzkum a vycházela pouze z této informace, je patrné, že nářečí není tak rozšířené, ale stále používané.

Další sonda, se kterou si dovolím srovnat výsledky jedné z mých otázek, se nachází v článku Ireny Bogoczové *Čeština na Těšínsku: hledání prostředku běžné mluvenosti*, jenž je součástí monografie *Současná jazyková situace na Moravě a ve Slezsku* (Bláha, Svobodová a kol, 2018). Autorka se ptala 74 respondentů ve věku 15–19 let na českém gymnáziu na otázku, zda se u nich v rodině mluví „po nasyzmu“. Sonda ukázala, že v rodinách 61 respondentů se nářečím mluví běžně a ve 23 případech doma mluví „po naszymu“ všichni členové domácnosti. (Bogoczová, 2018, str. 75–76) Mých respondentů bylo více (161). Studentů jsem se ptala, kdo v domácnostech nářečí nejvíce používá. Nejčastěji dotázaní vybírali možnost, že doma dialektem mluví jen někteří členové domácnosti (97 respondentů) – z toho nejvíce prarodiče a rodiče možnost, že dialektem doma mluví všichni členové domácnosti vybralo 18 dotázaných. Výsledky sondy Bogoczové ukazují, že její respondenti žijí v rodinách, které více používají „po naszymu“. Z mého výzkumu jasně vyplývá, že v domácnostech respondentů volí jazykový kód „po naszymu“ většinou prarodiče nebo rodiče. Výsledky také závisí na zkoumaném vzorku, a vzhledem k tomu, že Bogoczová neuvedla, na kterém českém gymnáziu sondu prováděla, porovnání těchto výsledků může být poněkud zkreslené.

7. Závěr

V závěru odpovídám na v úvodu předem položené výzkumné otázky. Vzhledem k povaze dotazníku a nesouměrnému sběru dat, např. v nevyváženosti věkových skupin, jsou některé výsledky spíše orientační. Na otázky, jež vyvstaly z výzkumu, a na něž není v mých schopnostech na ně nyní ze sesbíraného vzorku odpovědět, bych se chtěla zaměřit v navazujícím magisterském studiu.

1. Mluví se v celé domácnosti v těšínském Slezsku „po naszymu“?

Z výsledků jasně vyplynulo, že nejčastějšími uživateli nářečí v domácnostech jsou jen někteří členové domácnosti, a to v konkrétně 60 % (97 domácností). Nejvíce nářečím mluví prarodiče a rodiče. I přes tento výsledek, celkem 11 % domácností (18 domácností) používá nářečí jako „mateřský jazyk“.

2. Používá mladá generace aktivně nářečí i mimo domov?

Nejčastěji dotázaní volili možnost, kdy nářečím aktivně nehovoří, ale rozumí mu (64 %, 103 respondentů). Tento výsledek souhlasí s mým předpokladem, uvedeným v úvodu. S tímto souvisela otázka, jakým způsobem se respondent nářečí naučil. Vyplynulo, že 99 respondentů (62 %) se naučilo nářečí tak, že poslouchají dialekt okolo sebe. Z toho důvodu jsou poté schopni identifikovat slova, která slyší kolem sebe, protože jsou pro ně běžná a slyší je často.

3. Zná mladá generace kulturní akce a spolky prezentující svou tvorbu v nářečí?

Poměrně překvapivě dopadly výsledky, týkající se kulturních akcí, souborů a skupin. Nejvíce studenti uváděli místní skupinu Blaf, dále spolky jako Jackové, nebo kulturní akce Gorol. I přes to, že 52 % dotázaných odpovědělo, že žádnou regionální kulturu prezentovanou v nářečí nezná, 48 % dokázalo vyjmenovat hned několik možností, včetně spolků zaměřujících se na kroje a krojové slavnosti, a to je velmi uspokojivý výsledek.

4. Může mít původ rodičů vliv na používání nářečí mladou generací?

Výsledky ze druhé části budu komentovat pouze orientačně. Nepodařilo se sesbírat stejné množství dotazníků s „rodiči z regionu“ a s „rodiči z jiného regionu nebo zahraničí“. Výsledky jsou tedy poněkud zkreslené, ale je nutno říci, že se až na některé mírné odchylky shodovaly. Domnívám se, že tento jev lze vysvětlit tím, že respondenti a respondentky jsou obyvateli měst a vesnic, ve kterých se „po naszymu“ mluví

v běžném životě. Pokud respondenti vyrůstají s prarodiči, je možné, že jsou tomuto dialektovému vlivu vystaveni od raného dětství. Je možné konstatovat, že původ rodiče vliv na povědomí o dialektu má, ale nejdůležitější je okolí a region, ve kterém člověk vyrůstá.

5. Jaký je rozdíl ve vnímání nářečí mezi čerstvými studenty střední školy a nyníjšími maturanty?

Ve třetí části výzkumu, tedy porovnávání 15leté a 18–19leté skupiny, se ukázalo, že takto malý věkový rozdíl není určující při používání dialektu. Ve výsledcích hraje roli nevyváženost počtu respondentů ve skupinách, proto jsou výsledky pouze orientační. Jde ale říci, že takto malý věkový rozdíl není určující.

6. Jak je vnímána budoucnost nářečí mladou generací?

Poslední otázka, jež jsem si na začátku práce položila, se týkala budoucnosti nářečí. Mnoho studentů a studentek se podělilo o svůj názor též slovně. Většina respondentů vyslovila svůj názor pro „vymřeni“ (ve smyslu vymýcení) nářečí. Na tomto názoru se shodlo celkem 88 % (142 odpovědí) z celkových 161 dotázaných. Respondenti se často opakovali v názoru, jenž se hlásí pro „vymřeni“ dialektu. Ve shrnutí by se jednalo o „zastaralý jazyk, který v dnešní době u mladých vystřídala angličtina.“

Studenti a studentky, kteří vyplňovali mé dotazníky, nastolili svými slovními odpověďmi několik dalších témat. A proto bych se některým z nich do budoucna ráda věnovala. Tato témata jsou, např. spojitost tohoto nářečí s nářečím slovenským, přesah nářečí přes hranice 3 států nebo rozdíly mezi polským dialektem a běžně mluveným jazykem „po nasyzmu“. Do budoucna by mě zajímala fonetická stránka nářečí, a to již zkoumaná pomocí audionahrávek. Velkou inspirací pro mě jsou práce Ireny Bogoczové a její nadšení dostat toto specifické nářečí více do povědomí lidí odjinud.

Seznam grafů

Graf č. 1: Procentuální rozložení domácností mluvících „po naszymu“.....	32
Graf č. 2: Věkové rozložení členů domácností, mluvících „po naszymu“.....	33
Graf č. 3: Znalost nebo neznalost „po naszymu“ respondentů.....	34
Graf č. 4: Způsob, jakým se respondenti nářečí naučili.....	36
Graf č. 5: Graf ukazující místa, kde se respondenti nejčastěji setkávají s nářečím...	37
Graf č. 6: Znalost kultury v nářečí.....	38
Graf č. 7: Graf ukazující životnost nářečí.....	39
Graf č. 8: Graf ukazující domácnosti skupiny s „rodiči z regionu“.....	44
Graf č. 9: Graf ukazující domácnosti skupiny s „rodiči z jiného regionu nebo zahraničí“.....	44
Graf č. 10: Graf ukazující vztah respondentů ze skupiny s „rodiči z regionu“ k nářečí.....	45
Graf č. 11: Graf ukazující vztah respondentů ze skupiny s „rodiči z jiného regionu nebo zahraničí“ k nářečí.....	46
Graf č. 12: Graf uvádějící způsob, jakým se respondenti s „rodiči z regionu“ nářečí naučili.....	47
Graf č. 13: Graf ukazující, jakým způsobem se respondenti s „rodiči z jiného regionu nebo zahraničí“ nářečí naučili.....	48
Graf č. 14: Graf ukazující místa (instituce), na kterých se respondenti s „rodiči z regionu“ nejčastěji setkávají s nářečím.....	49
Graf č. 15: Graf ukazující místa (instituce), na kterých se respondenti s „rodiči z jiného regionu nebo zahraničí“ nejčastěji setkávají s nářečím.	50
Graf č. 16: Graf ukazující odpovědi skupiny 15letých respondentů.	52
Graf č. 17: Graf ukazující odpovědi skupiny 18–19letých respondentů.....	52
Graf č. 18: Graf ukazující vztah 15letých respondentů k nářečí.....	54
Graf č. 19: Graf ukazující vztah 18–19letých respondentů k nářečí.....	54
Graf č. 20: Graf ukazující odpovědi 15leté skupiny, týkající se toho, jak se respondenti naučili nářečí.....	56
Graf č. 21: Graf ukazující odpovědi 18–19leté skupiny, týkající se toho, jak se respondenti naučili nářečí.....	56

Graf č. 22: Graf ukazující místa (instituce), na kterých se 15letí respondenti nejčastěji setkávají s nářečím.....	57
Graf č. 23: Graf ukazující místa (instituce), na kterých se 18–19letí respondenti nejčastěji setkávají s nářečím.....	58
Graf č. 24: Graf ukazující znalost kultury 15letých respondentů.....	59
Graf č. 25: Graf ukazující znalost kultury 18–19letých respondentů.....	60

Résumé

The bachelor thesis focuses on the dialect of Těšín Silesia "po naszymu". The theoretical part of the thesis is divided into two parts. The first one is devoted to the specialized literature concerning the stratification of the Czech language. Here the language is divided into two categories of structural formations of the language and non-structural formations of the language. The description of these formations is taken from the specialized publications listed in the reference list. The second part of the theoretical part is devoted to the description of Těšín Silesia and its specific dialect. Here the author focuses on the history of the Těšín region, the Czech-Polish mixed dialect strip, the characteristics of the classical and the „po naszymu“ dialects, Czech-Polish language relations and the influence of Slovak dialects on Těšín's dialects. There are also two sections devoted to regional culture, namely the local musical band *Blaf* and the magazine *Těšínsko*.

The second, practical, part of the thesis is devoted to research. For this research, a qualitative method was chosen, using a structured questionnaire designed for the young generation from 15 to 19 years old. The practical part is divided into three areas. The first one is focused on the evaluation of all 161 questionnaires. The second one compares two groups, divided according to whether the respondent's parents are from Silesia or not. The third area is again divided into two groups, but by age. The first group consists of 15-year-old students and the second group consists of 18- and 19-year-old students.

The conclusions that emerged from the questionnaire research are now presented. It turns out that dialects are most commonly used by parents and grandparents. The younger generation understands the dialect but does not use it in everyday communication. Respondents most often encounter dialect in everyday life. According to the research, the origin of parents may influence dialect knowledge, but the small age difference between the groups studied does not. Respondents are least likely to encounter dialect in official institutions. The regional culture presented in dialect is quite well known among the young generation, most often they mentioned the group *Blaf*, their song *Cug do Werku*, or *Gorolski Świento*.

The bachelor's thesis can contribute to the field of dialectology, but also to the investigation of the current state of the national language in the area. It raises further questions that emerged from the research (the influence of Slovak dialects on Czech-Polish dialects, more detailed research on the influence of the parent's origin on the respondents).

Seznam literatury

- BALHAR, Jan a Jarmila BACHMANNOVÁ. *Český jazykový atlas*. Praha: Academia, 2011. ISBN 80-200-0013-5.
- BĚLIČ, Jaromír. *Nástin české dialektologie: vysokoškolská učebnice*. Praha: SPN, 1972. Vysokoškolské učebnice.
- BLÁHA, Ondřej. *Funkční stratifikace češtiny*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. Monografie. ISBN 978-80-244-2377-7.
- BLÁHA, Ondřej (2020). Areálové a typologické rysy ve struktuře češtiny a polštiny. In: Bogoczová, I., ed. *Area slavica 3: Jazyk na hranici – hranice v jazyku*. Ostrava: Ostravská univerzita, s. 17–28. ISBN 978-80-7599-180-5.
- BOGOCZOVÁ, Irena. Čeština na Těšínsku: hledání prostředku běžné mluvenosti. In: Bláha, Ondřej, Svobodová, Jindřiška a kol. *Současná jazyková situace na Moravě a ve Slezsku*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2018, str. 72–82. Monografie. ISBN 978-80-244-5281-4.
- BOGOCZOVÁ, Irena. *Jazyková komunikace mládeže na dvojjazyčném území českého Těšínska: Zpráva o dotazníkovém průzkumu*. Ostrava: Sfinga, 1993, 78 s. ISBN 8070423870.
- BOGOCZOVÁ, Irena, FIC, Karel, CHLOUPEK, Jan, JANDOVÁ Eva, KRČMOVÁ, Marie, MÜLEROVÁ, Olga. *Tváře češtiny*. Spisy Filozofické fakulty Ostravské univerzity, 132. Ostrava 2000. 266 s. ISBN 80-7042-566-0.
- BOGOCZOVÁ, Irena, Małgorzata BORTLICZEK. *Jazyk příhraničního mikrosvěta: (běžná mluva Těšiňanů v ČR) = Język przygranicznego mikroświata: (mowa potoczna mieszkańców Zaolzia)*. Vydání: druhé, doplněné. Ostrava: Ostravská univerzita, 2017. ISBN 978-80-7464-900-4.
- BOGOCZOVÁ, Irena. Stylizace – druhá přirozenost (K jazykové komunikaci na Těšínsku). *Slovo a slovesnost*. 2000, roč. 61, č. 1, str. 18–29. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3873>

CVIKLOVÁ, Tereza. Tradiční nářečí na Karvinsku v recepci mladé generace [online]. Brno, 2015 [cit. 2023-04-24]. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. PhDr. Stanislava Kloferová, CSc. Dostupné z:

https://is.muni.cz/th/mc2z0/diplomova_prace_Cviklova.pdf

DAMBORSKÝ, Jiří. Co víme o našem nářečí? *Těšínsko: Vlastivědný zpravodaj okresů Karviná a Frýdek-Místek*. 1974, roč. 17, č. 3, str. 10. Dostupné z:

http://camea.svkos.cz/search/i.jsp?pid=uuid:d7859560-7512-11dd-830b-0013d398622b#periodical-periodicalvolume-periodicalitem-page_uuid:6a9e57d0-78c7-11dd-ae45-0013d398622b

DAVIDOVÁ, Dana. *Kapitoly z dialektologie*. Ostrava: Ostrav. univ., 1992. ISBN 80-7042-384-6.

DUDÁŠOVÁ-KRIŠŠÁKOVÁ, Júlia. *Goralské nárečia z pohľadu súčasnej slovenskej jazykovedy*. Druhé, opravené vydanie. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, [2017]. Acta Universitatis Prešoviensis. ISBN 978-80-555-1822-0.

HELISOVÁ, Kateřina. *Spisovná čeština na Těšínsku. Postoje a realita* [online]. Brno, 2014 [cit. 2023-04-24]. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. prof. PhDr. Marie Krčmová, CSc. Dostupné z:

https://is.muni.cz/th/fnssb/Diplomova_prace_Helisova.pdf

HOLUB, Zbyněk. Šlonzáci, Vasrpoláci, Laši, Gorali, Moravci, Prajzáci a lidé Ponašymu. In: Pospíšil, Ivo (editor), Zelenková, Anna (Editor). *Literární historiografie a česko-slovenské vztahy*. Brno: Tribun EU, 2011, s. 211–227. Vyd. 1. ISBN 978-80-7399-769-4. Dostupné z:

<https://digilib.phil.muni.cz/flysystem/fedora/pdf/134246.pdf>

KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana, 2012-2018. *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita. [cit. 2020-03-24]. Dostupný z: <https://www.czechency.org/>.

KRŮČKOVÁ, Pavla. Referendum v Mostech u Jablunkova. In: Události v regionech Ostrava [online]. TV, ČT24, 2.10.2020. 6:38. Dostupné z:

<https://www.ceskatelevize.cz/porady/10122978233-udalosti-v-regionech-ostava/420231100031002/cast/792643/>

SKULINA, Josef. Městská mluva v Českém Těšíně /Situační zpráva/. *Těšínsko: Vlastivědný zpravodaj okresů Karviná a Frýdek-Místek*. 1975, roč. 18, č. 4, str. 27–29. Dostupné z: http://camea.svkos.cz/search/i.jsp?pid=uuid:d7859560-7512-11dd-830b-0013d398622b#periodical-periodicalvolume-periodicalitem-page_uuid:609cb8f0-78cf-11dd-89ca-0013d398622b

ŠIPKOVÁ, Milena. Hranice jazyka a identity v těšínském Slezsku. *Naše řeč*. 1997, roč. 80, č. 3, str. 154–157. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7386>

TENGLEROVÁ, Markéta. *Současná nářeční situace v oblasti Slezska (se zaměřením na mluvu dvou generací na Opavsku a Hlučínsku)* [online]. Olomouc, 2014 [cit. 2023-04-03]. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Pedagogická fakulta. Mgr. Jana Kusá, Ph.D. Dostupné z: https://theses.cz/id/xu3c15/bakalarska_prace.pdf.

Webové stránky:

Webové stránky skupiny Blaf: <http://www.blaf.cz/index.php?body=home>

Webové stránky s údaji o polské menšině:

<https://www.vlada.cz/cz/ppov/rnm/mensiny/polska-narodnostni-mensina-16124/>

Webové stránky Muzea Těšínska: <https://www.muzeumct.cz/>

Přílohy

1. Dotazník

Dotazníkové šetření pro výzkum bakalářské práce, 4.11.2022

Vážení a milí studenti,

tímto způsobem bych vás chtěla poprosit o spolupráci na mém výzkumu k bakalářské práci, která se týká těšínského nářečí „po naszymu“. Cílem mé práce je zjistit, jestli je nářeční oblast Těšínska stále živá i mezi mladou generací.

V předloženém dotazníku vás prosím o vyplnění několika odpovědí, které se týkají mé případové studie. Dotazník je anonymní, ale ocením, když mi vyplníte jméno obce nebo města, ve kterém bydlíte či jste vyrůstali. Taktéž bych vás poprosila o vyplnění města nebo obce, kde vyrůstali vaši rodiče. Pro upřesnění výsledků vás poprosím o vyplnění věku, abych mohla zaznamenat rozdíly mezi 15letým a 19letým studentem/studentkou.

Vřele vám děkuji za spolupráci!

Eliška Sikorová

Věk: _____ Obec nebo město (bydliště): _____

Matka (město nebo obec): _____ Otec (město nebo obec): _____

1. Nářečím doma mluví od narození všichni členové domácnosti ANO – NE

2. Nářečím doma mluví jen někteří členové domácnosti ANO – NE

Pokud ano, která věková skupina: a) děti

b) rodiče

c) prarodiče

d) jiné: _____

3. Nářečím doma nemluví nikdo ANO – NE

4. Já (respondent/ka) mám k nářečí následující vztah:

a) aktivně se dorozumím a rozumím mu

b) nářečí aktivně neovládám, ale rozumím mu

c) nářečím nemluví a ani mu nerozumím

5. Pokud nářečí ovládáte nebo mu rozumíte, jakou formou jste se jej naučil/a?

- a) doma tak na sebe mluvíme, беру ho jako „mateřský jazyk“
 - b) zajímám se místní kulturu, naučil/a jsem se ho, např. posloucháním místních písní
 - c) slyším jej všude okolo, dokážu identifikovat slova, protože jsem na ně zvyklý/á
 - d) jiný způsob:
-

6. S nářečím se setkávám nejčastěji:

- a) doma
- b) v běžné životě v místě bydliště, např. když jdu do obchodu, na hokej, do společnosti
- c) v oficiálních institucích, např. na úřadě, ve škole atd.
- d) jiné: _____

7. Znáš nějakou formu kultury (hudební skupina, film, literatura, spolky, akce), která je prezentována v nářečí

ANO – NE

Pokud ano, uveďte název:

To by ode mě bylo vše! Děkuji za vyplnění dotazníku a pomoc s mou bakalářskou prací. Ještě jedna otázka na závěr, která nebude zahrnuta do výzkumu:

Myslíte si, že nářečí mezi mladou generací vymírá?

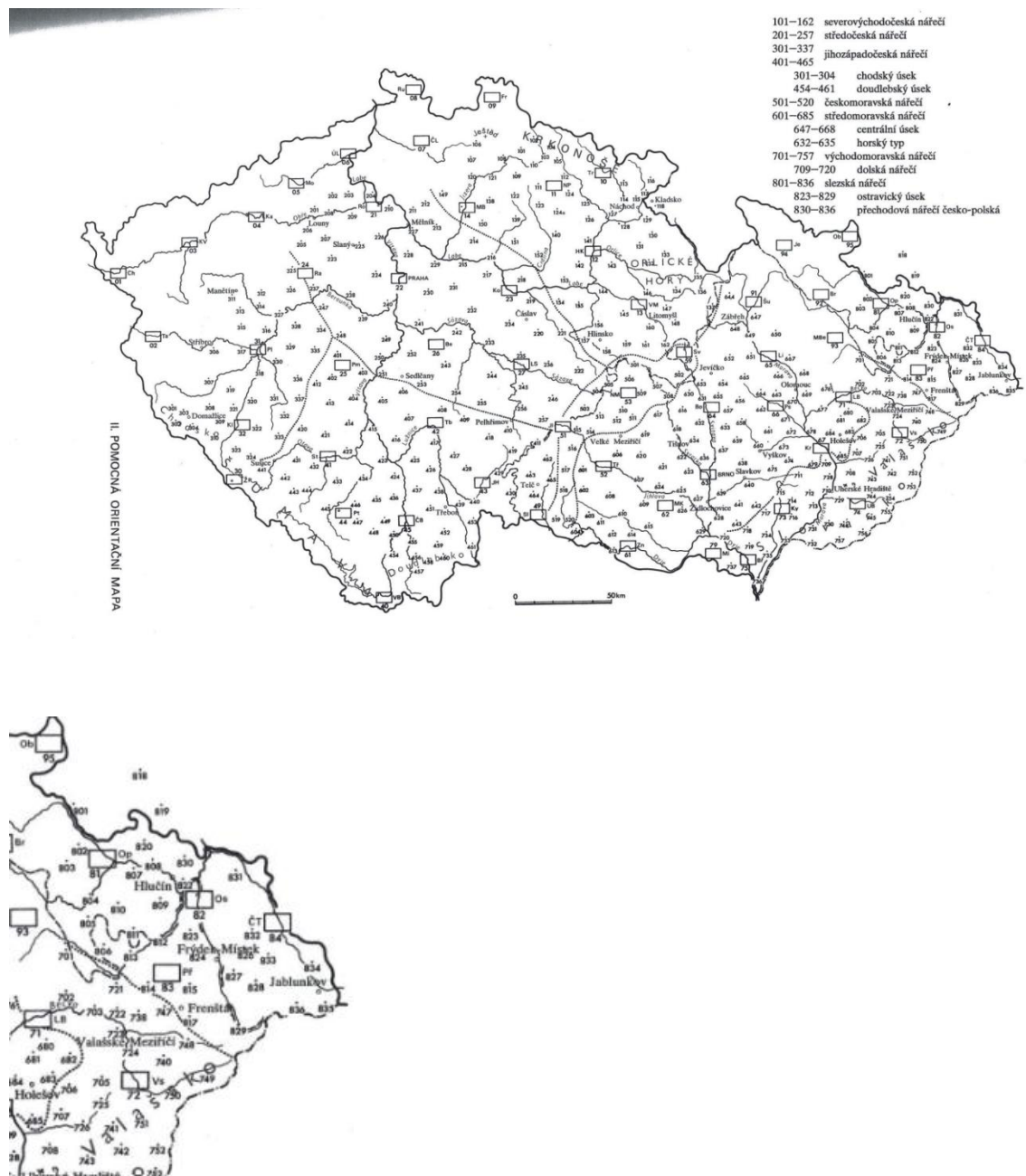
ANO – NE

Proč je váš názor takový?

Díky za spolupráci a pomoc. Věřím, že ať už jste s nářečím v živém kontaktu, či nikoliv, je zamyšlení se na toto téma přinejmenším zajímavé.

Eliška Sikorová

2. Mapa těšínského Slezska

Obr. č. 1 a 2: Mapa na prvním obrázku zobrazuje rozptřeni vřech nářečí v Āeske republice. Druhý obrázek ukazuje podle legendy přechodová nářečí česko-polská (od čísla 830–836). (Balhar, Bachmannová, 2011, str 43)

Anotace

Jméno a příjmení autorky: Eliška Sikorová

Název katedry a fakulty: Katedra bohemistiky, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Název bakalářské práce: Těšínské nářečí „po naszymu“ jako druhý mateřský jazyk

Vedoucí bakalářské práce: doc. PhDr. Božena Bednaříková, Dr.

Rok obhajoby: 2023

Počet znaků včetně mezer: 98 082

Počet titulů použité literatury: 20

Počet příloh: 2

Klíčová slova: těšínské Slezsko, nářečí, dialektologie, „po naszymu“, případová studie, původ rodičů

Anotace bakalářské práce:

Bakalářská práce sleduje znalost české variety těšínského nářečí „po naszymu“ u mladé generace. V první části je reflektována odborná literatura týkající se stratifikace češtiny, dialektologie a regionu těšínského Slezska. Druhá část se zabývá analýzou materiálu z dotazníků. Analýza je rozdělena na analýzu všech dotazníků bez rozdílů, na analýzu podle původu rodičů, a analýzu podle věku. Z výzkumu vyplývá, že nejčastěji používají nářečí generace prarodičů a rodičů. Respondenti nářečí sice rozumí, ale aktivně jej neovládají. Data z dotazníků dále ukázala, že původ rodičů může mít vliv na znalost nářečí mladé generace, ale malý věkový rozdíl mezi 15letými a 19letými respondenty ne.

Annotation

Name and surname: Eliška Sikorová

Department, faculty: Department of Czech Studies, Faculty of Arts Palacký University
Olomouc

Name of bachelor thesis: Těšín's dialect „po naszymu“ as a second native language

The thesis' supervisor: doc. PhDr. Božena Bednaříková, Dr.

Year: 2023

Number of characters including spaces: 98 082

Number of used literature titles: 20

Number of appendices: 2

Keywords: Těšín Silesia, dialect, dialectology, „po naszymu“, case study, parents' origin

Anotation of thesis:

The bachelor thesis traces the knowledge of the Czech variety of the Těšín dialect "po naszymu" among the young generation. In the first part, the scientific literature on the stratification of Czech, dialectology and the region of Těšín Silesia is reflected. The second part deals with the analysis of the questionnaire material. The case-study is divided into an analysis of all questionnaires without differences, an analysis by parents' origin, and an analysis by age. The research shows that the dialect is most frequently used by the grandparents' and parents' generations. Respondents understand the dialect but do not actively use it. The questionnaire data also showed that the origin of parents may influence the dialect knowledge of the younger generation, but the small age difference between the 15-year-old and 19-year-old respondents does not.